17

Colecția POVESTIRI ȘTIINȚIFICO-FANTASTICE

EDITATĂ DE REVISTA ȘTIINȚĂ ȘI TEHNICĂ

MIHAIL SADOVEANU

Cuibul invaziilor

Mihail Sadoveanu

CUIBUL INVAZIILOR

Colecţia Povestiri Ştiinţifico- Fantastice
17

PREFAŢA LA EDIŢIA NOUĂ

Cărţulia aceasta a fost tipărită întăia oară acum două decenii, în 1936. În prefaţa pe care i-o adăogeam atunci arătam că peisagiile centrului Asiei şi popoarele care trăiau acolo din vechimea cea mai adîncă sînt destinate — datorită progresului tehnic — să se prefacă, să se apropie „de lumea civilizată" şi în scurtă vreme să intre în curentul lumii capitaliste. Deplîngeam faptul că un colţ atît de interesant şi de original al lumii vechi e menit să dispară.

Înspre acele regiuni misterioase, despărţite total de lumea Apusului, nu izbîndise a trece şi a se întoarce decît veneţianul Marco Polo în veacul al XIII-lea, în vremea lui Kubilai-han, urmaş al lui Ghinghis-han, după cucerirea de către mongoli a Chinei.

În veacul al XVII-lea, un boier pribeag moldovean, Neculai Milescu spătarul, poreclit Cîrnu, după rătăciri în ţările Occidentului, unde şi-a pus învăţătura sa în slujba disputelor religioase ale vremii, a ajuns pînă la curtea ţarului Alexei, tatăl lui Petru cel Mare. Alexei i-a încredinţat lui Neculai Milescu o misiune grea, trimiţîndu-l ca ambasador la împăratul Chinei. Spătarul a lăsat şi o relatare scrisă despre călătoria sa, descoperită acum cîteva decenii şi tipărită într-o traducere engleză.

În afară de aceste pătrunderi în taina Orientului Depărtat, se cunosc puţine alte mărturii scrise.

Mi s-a întîmplat să găsesc, într-un periodic francez de pe la 1860, relatările unor călători englezi, soţii Atkinson, despre o călătorie a lor în Mongolia, în care peisagiile şi oamenii se aflau încă în vechimea lor intactă. Jurnalul lui Witlam Atkinson şi notele soţiei sale mi s-au părul atît de interesante, încît le-am folosit, legîndu-le de trecut şi de istoria poporului nostru, avînd încredinţarea că dau cetitorilor mei tineri un prilej de lărgire a orizontului lor intelectual.

Greşeam în prefaţa mea de acum douăzeci de ani prevăzînd pierderea originalităţii Mongoliei la atacul civilizaţiei moderne.

Dimpotrivă, revoluţia din 1917 a adus o schimbare la vedere surprinzătoare întru totul. Salvarea poporului mongol şi ridicarea lui economică şi culturală sînt astăzi realizări depline.

Tablourile sumbre ale acestor călăreţi înfricoşaţi ai pustiei care au ameninţat în curgerea veacurilor Europa, de la Volga la Dunăre şi la Tibru, rămîn proiectate pe apusul istoriei trecutului.

În cursul unei singure generaţii, Marea Revoluţie din Octombrie a înălţat la lumină o lume înnoită, disciplinată prin socialism, luptătoare

în ultimul mare război împotriva spasmului fascist, asociată idealului de pace şi înfrăţire a lumii.

MIHAIL SADOVEANU

CĂLĂTORI DE ACUM UN VEAC

În ziua de 22 februarie 1848, o sanie în care călătoreau domnul şi doamna Witlam Atkinson — voiajori celebri la acea epocă — ieşea din Moscova pe poarta ce se deschidea către drumul Siberiei. Porţile

de atunci ale oraşelor ruseşti erau ca şi cele pe care le-am cunoscut în copilăria noastră la noi: un fel de bariere sau „rohătci", cum se zicea în Moldova, doi stîlpi deoparte şi de alta a drumului şi o bucată de lemn transversală deasupra lor. De cîte ori venea o căruţă ori un călăreţ, paznicii ridicau bariera, după aceea o lăsau la loc. Înainte de a străbate printre aceste furci părechea de călători englezi trebui să-şi dovedească drepturile de trecere, dînd la lumină paşapoarte şi documente.

„Cît timp a ţinut această formalitate — zice doamna Atkinson, în memoriile ei tipărite în 1863 — în cîteva clipe, am avut parcă în mine veşnicia unei evocări a jalnicelor fantome de proscrişi, pentru care bariera aceasta fusese prima etapă a exilului în Siberia: unii acuzaţi de cele mai mari crime, alţii de cele mai uşoare delicte, mulţi simple victime ale unui capriciu, a brutalităţii sau a teroarei unui stăpîn, mulţi, de asemenea, martiri ai unei credinţi eroice.

În timpul scurtei noastre petreceri în Moscova, familiile cîtorva deportaţi aflaseră planul nostru de a vizita unele regiuni unde părinţii, soţii sau fraţii lor gemeau, deţinuţi de ani mulţi şi lungi, şi încercaseră să intre în legături cu noi. Fiecare dintre membrii acestor familii avea a ne face cîte o comunicare. Ici o femeie care stătuse cîndva la aceeaşi barieră a Moscovei, cu pruncul în braţe, ca să primească ultima privire a unui soţ; dincolo copii, acuma ajunşi la bărbăţie, care fuseseră înfricoşaţi de zuruitul lanţurilor pe cînd îşi îmbrăţişau părinţii de cea din urmă oară; sau mame care asistaseră cu groază la trecerea fiilor lor printre furcile acelea groaznice, cătră care n-aveau a se mai întoarce niciodată; sau în sfîrşit surori care primiseră ultimul rămas bun de la cei scumpi, ori fraţi care se îmbrăţişaseră convulsiv ştiind că nu se vor mai revedea în veci. Toţi nefericiţii aceştia aveau de trimes o veste. Orice familie care avea în exil un tată, un fiu, un frate, dorise să ne aibă musafiri. Scrisori nu îndrăzneau să mai scrie. Puteau numai prin noi să facă s-ajungă pînă acolo, departe, mărturisiri de interes şi dragoste, şi toţi voiau să facem din fiecare mesaj un caz cu totul special. Amănuntele nenorocirilor lor ni le expuneau în toată lungimea, revenind necontenit asupra lor — detalii adesea tragice, totdeauna triste în cel mai înalt grad.

Se găsea în aceste povestiri, pe care oricine le-ar fi apreciat ca şi noi, un interes melancolic. În general, era vorba de anume împrejurări care duseseră pe fiinţile regretate în exil şi de greutatea

de a face s-ajungă pînă acolo confidenţe de care adesea atîrnau onoarea, averea şi viitorul mai multor familii. Aşa încît înţelegeam interesul minuţios pe care toţi îl puneau în expunerile lor şi niciodată n-am să uit această plecare, pe care o binecuvîntau atîtea inimi zdrobite".

A fost dat domnului şi doamnei Atkinson, în timpul lungilor lor peregrinări prin ţinuturile siberiene, să-şi poală îndeplini cea mai mare parte dintre angajamentele luate faţă de acele respectabile nefericiri. Începînd de la coborîşul oriental al Uralilor, pe care l-au străbătut cătră frumoasa vale a Turei, pînă la ţărmurile bazaltice ale lacului Baical, călătorii s-au întors de multe ori din drumul drept şi au ocolit ca s-ajungă la cine ştie ce sat depărtat, în singurătăţi fără nume, adesea pînă şi-n vizunia subpămînteană a unei mine, ca sa găsească pe un exilat ce le fusese recomandat şi să-i transmită un cuvînt de iubire ori o veste de la căminul părăsit.

Astfel, în cel dintâi oraş siberian în care au pus piciorul, la Neviansk — celebru prin bogăţiile-i metalurgice şi prin palatul Monetăriei, cu turn înalt şi frumos, mult mai înclinat decît cel de la Pisa, evocînd fără voie monumentele cu temelie de nisip despre care vorbeşte Scriptura —, călătorii au putut să constate că o bună parte a populaţiei descinde din fugarii scăpaţi în ultimul secol din singurătăţile de la Berezov şi din alte iaduri siberiene. Cel dintăi dintre Demidovi, în pofida groaznicelor prescripţii împărăteşti, i-a primit, i-a ascuns şi apoi i-a întrebuinţat în minele şi uzinele lui.

Astfel, la confluenţa Isetului cu Tobolul, la Ialutorovsk, domnul şi doamna Atkinson s-au dus să îmbrăţişeze, în numele familiei lui, pe unul dintre principalii conjuraţi de la 1825 — Muraviev (Alexandru Nikolaievici). Douăzeci şi patru de ani de exil, din care mulţi petrecuţi în pădurile mlăştinoase ale guvernămîntului Irkuţk, fără tovarăşi, fără cărţi şi hîrtie de scris, nu-i putuseră încă altera spiritul nedomolit şi convingerile pentru care suferea.

De asemenea, în vecinătatea tîrgului Minusinsk, pe Ienisei, mic centru populat de exilaţi, soţii Atkinson au vizitat pe savantul german doctorul Fahlenberg, a cărui moarte fusese oficial anunţată familiei cu douăzeci de ani în urmă. Cu toate repetatele lui încercări de dezminţire, familia nu putuse fi convinsă că el trăieşte încă. Printr-un rafinament de tortură, el era înştiinţat că nu mai este decît o amintire în sufletul copiilor lui şi că soţia lui se măritase a doua oară. Nu numai atît. Omul acesta, aşa de distins prin erudiţie cît şi prin

înălţimea spiritului său, deschisese la Minusinsk o şcoală în care, în curînd, s-a îmbulzit tot tineretul din împrejurimi. Îndată ce guvernul a aflat de asta, a închis şcoala şi a trimes pe savant într-o pustie, prescriindu-i strict ocupaţia la care mai avea drept. „Iată — a zis nenorocitul deschizînd o fereastră şi arătînd celor doi vizitatori cîteva răzoare plantate cu tutun —, asta e munca nobilă ce-mi mai este îngăduită în puţinii ani pe care-i mai am de trăit!“

La Irkuţk, unde domnul şi doamna Atkinson au petrecut iernile anilor 1850 şi 1852, se găsea un număr de exilaţi polonezi şi ruşi, care, osândiţi la început să lucreze în minele de la Narcinsk, dobîndiseră cu vremea o îmblînzire a pedepsei şi alcătuiau, la acea epocă, cea mai bună şi mai agreabilă societate din capitala Siberiei orientale. Se găseau printre dînşii mari seniori ruşi: prinţii Trubeţkoi şi Volkonskoi, cu familiile lor. Soţia celui dintăi, crescută în tinereţa ei în Anglia, în mijlocul celor mai mari nume ale celor trei regate, era prima femeie de înalt rang care urmase pe bărbatul ei în exilul siberian. Exemplul ei fusese contagios. Doamna Atkinson a ascultat chiar din gura acestei nobile doamne, pe cît de pătrunsă de cultură pe atît de plină de devotament, istorisirea călătoriei pe care o întreprinsese în acele regiuni dezolate, urmată numai de o singură servitoare. Mai dureroasă decît toate era descrierea primirii ei şi a vieţii ce-a dus la minele din Narcinsk, unde soţul ei lucra ca ocnaş. Cît despre prinţul Volkonskoi, doamna Atkinson arată că se îndeletnicea cu gospodăria unei ferme mici din vecinătatea oraşului; iar soţia lui — altădată vedetă a saloanelor din Petersburg şi Moscova — aducea singură la piaţă şi vindea produsele fermei. Volkonskoi, totdeauna senin şi grav, manierat, purta fără afectare straie proaste ţărăneşti. De asemenea, în adunări publice, la teatru, la biserică, lua loc între oamenii de rînd, cărora le era drag şi pe care-i iubea.

— Sînt unul dintre ai lor, zicea el, şi mă simt onorat să fiu privit ca atare!

Amănuntele acestea sînt întrucîtva la marginea subiectului ce vom dezvolta, totuşi le socotim nu numai instructive. Şi Siberia, în vremea aceea, se găsea aşa de sălbatică şi de primitivă ca şi ţinutul misterios către care domnul şi doamna Atkinson se îndreptau. E interesant să se ştie în ce chip o ţară cu mult mai întinsă decît întreaga Europă, cu păduri nesfîrşite, fluvii imense, bogăţii subterane fără capăt, sol foarte fertil, cu toată asprimea iernilor, cum o asemenea ţară, vecină cu China, Japonia şi Transoxiana, menită unui

mare viitor, şi-a găsit primele impulsii spre civilizare. Cînd populaţia ei va deveni destul de deasă ca să alcătuiască o naţiune nouă, fără îndoială că ea îşi va aduce aminte şi va onora cum se cuvine numele pionierilor pe care i-am pomenit şi al altora, însemnate pe mormintele atîtor exilaţi. Tot aşa, poate, şi acel cuib neguros al Mongoliei, din care au purces furtunile invaziilor de odinioară, blestem al veacurilor şi nenorocire a Europei Evului-Mediu, poate şi acela are rezervat un viitor de lumină.

Cînd Atkinson s-a întors îndărăt din rătăcirile lui la aceeaşi poartă fatală a Moscovei, şapte ani îl despărţeau de clipa plecării. În aceşti şapte ani, el brăzdase cu peregrinările lui — cînd singur, cînd însoţit de admirabila-i soţie şi chiar de un copil ce li se născuse în acea călătorie — întreaga Siberie meridională, munţii Altai şi toată depresiunea vastă care se întinde între aceste culmi şi munţii Cereşti. Seriile acestor itinerarii trec peste şaizeci şi trei de mii de kilometri ! Cel dintăi dintre europeni, el a urmat calea pe care au purces odinioară spre apus Ghinghis-han şi urmaşii lui. El, primul, a văzut înălţîndu-se dinaintea privirilor lui piscurile ninse ale masivului Begda-Oola şi peisagiile alpine ale munţilor Alatau. Nu fără multe greutăţi şi aspre suferinţi, călătorul acesta eroic a putut trece prin toate şi alcătui un jurnal scrupulos, de note zilnice, la care se adaogea şi o mapă de cinci sute şaizeci de desene. „Am trecut, zice Atkinson, prin îngheţ şi arşiţă, prin foame şi sete; adesea m-am găsit în situaţiile cele mai critice, în mijlocul triburilor Asiei centrale şi mai ales printre pribegii fugari scăpaţi din închisorile Chinei, desperaţi care nu pun nici cel mai infim preţ pe viaţa omului. În multe rînduri, în sfîrşit, am văzut cu ochii moartea, în marginea unor prăpăstii fără fund, de care nu mă despărţeau decît un pas şi o clipă! În acest mediu în care toate sînt sălbatice — natură, oameni şi animale —, chiar partidele de plăcere cuprind în ele primejdii nebănuite.

Eram odată la Kopal, urmează Atkinson, dînd un exemplu. Localitatea aceasta se află situată la poalele masivului Alatau. Într-o dimineaţă rece şi însorită, stăpînul casei unde mă aflam musafir în popas îmi propuse să fac o preumblare cu sania pe omătul bătucit şi îngheţat. Sania, la fel cu cea pe care o întrebuinţează ţăranii siberieni, era un fel de paner împletit din mlajă şi fixat mai mult sau mai puţin pe un cadru de lemn. În fundul panerului, blănuri grămădite pe care puteau sta, strîns, două persoane. În partea de dinainte, pe o banchetă de scîndură, era locul vizitiului. Gazda mea, ofiţer de

artilerie, schimbase caii lui ruseşti cu nişte aprigi harmăsari kirghizi. Trei dintre aceste animale, neînvăţate încă la ham, fuseseră prinse la sanie. Dinaintea locuinţei se deschidea un şes de o întindere de peste treizeci de mile, avînd însă, într-o latură, nu mai departe decît cinci sute de metri, o rîpă de o adîncime înfricoşată.

Abia mă suisem în sanie, şi caii, smunncind în lături, porniră în galop. Vizitiul, zvîrlit de pe bancheta lui, se duse cu capu-n zăpadă, scăpînd hăţurile; caii sălbatici se năpustiră asupra rîpei. Într-o clipă am judecat situaţia în care mă aflam : dacă aş fi încercat să sar din sanie, fără îndoială că m-aş fi zdrobit; m-am lăsat dus aşa, bizuindumă pe norocul unei întîmplări. Caii, totuşi, galopau în aşa chip apropiindu-se de rîpă încît aşteptarea nu putea să dureze mult.

Eram aşa de aproape încît vedeam malul din potrivă — rîpă dreaptă —; mai aveam douăzeci de paşi pînă la prăpastie cînd, dintr-o dată, caii cotiră brusc zvîrlind sania pînă în marginea malului. Înainte de a-mi da sama de ce se întîmplă, harmăsarii sălbatici mă duceau într-o direcţie opusă, zbătînd sania încolo şi încoace ca pe o coadă de zmeu, prin clonţii îngheţaţi ai cîmpiei.

Între alte feluri de primejdii semănate pe drumurile Siberiei, trebuie să semnalez mai ales superstiţiile negre ale ţăranilor, colonişti vechi ai acestui ţinut. Într-acelaşi bordei, în faţa căruia ne-am oprit şi noi într-o sară cerînd ospitalitate, nu prea de multă vreme doi călători fuseseră hăcuiţi cu topoarele pe cînd dormeau de către gazde. Ţăranii din acel sălaş singuratic se socotiseră datori să săvârşească asemenea faptă, deoarece era într-o sfîntă vineri sara şi băgaseră de samă că străinii mînîncă, la cina lor, carne, aliment spurcat într-o zi de post. Asemenea faptă nu putea avea altă ispăşire decît toporul".

Ieşind din teritoriile stăpînirii ruseşti, Atkinson a trecut spre regiunile unde trăia neamul mongol kalkha. Aici începe el cercetarea vechilor vetre ale invaziilor din veacul al XIII-lea care au izbit şi bîntuit şi pămîntul Daciei. Cercetările lui Atkinson se leagă de istoria şi de suferinţile poporului nostru.

Mongolii, cum se ştie, alcătuiesc ramura principală a unei rase răspîndite pe platoul vast al Asiei centrale. Divizate în mongoli orientali şi kalmuci, triburile lor aparţin unei seminţii nomade care s-a îndeletnicit totdeauna cu păstoria şi n-a încercat niciodată să facă agricultură. Pricina acestei particularităţi trebuie atribuită faptului că pămîntul pe care-l ocupă e cu totul impropriu plugăriei. Tot în

îndeletnicirea lor de păstorie şi nomadism trebuie căutat argumentul expansiunii lor repetate către mirajul unor ţinuturi mai fertile şi către bogăţiile lumii civilizate. Coloanele lor s-au succedat fără contenire în veacuri, ciocnindu-se şi războindu-se pentru pradă şi stăpînire. Populaţiile de rasă turco-chineză antrenate de ei au rămas în marginea Europei fie amestecate, fie ca hoarde ameninţătoare.

Mongolii propriu-zişi, între care a intrat Atkinson, locuiesc o parte a Asiei centrale care ar fi cuprinsă la miazănoapte de o linie unind nordul lacului Baical cu nordul lacului Balcaş şi mergînd pînă la provinciile chineze agricole şi civilizate. La 1850 erau supuşi nominal guvernului chinez, însă continuau a trăi aproape liber. La epoca aceasta toţi din regiunea aceea, socotindu-se o singură naţiune, se aflau împărţiţi în douăzeci şi şase de triburi numite „aimak“. Fiecare aimak are un prinţ ereditar. Kalmucii alcătuiesc un singur aimak şi au patru şefi care poartă nume de hani şi se socotesc coborîtori din Ghinghis cuceritorul.

Unii au confundat pe mongoli cu tătarii. Între unii şi alţii e deosebire mare. Mongolii au stigmatele anumite şi cunoscute ale rasei. Tătarii sînt din aceeaşi tulpină cu turcii; sînt un neam întreprinzător, însufleţit de pasiuni sălbatice şi dedat prădăciunii şi hoţiei, fiind în acelaşi timp foarte credincioşi şi avînd în mare cinste primirea de oaspeţi. Sînt albi la obraz şi în general au trăsăturile caucazienilor; pe cînd mongolii sînt mici de statură, cu obrazul galben întunecat, lat şi colţurat, cu nasul turtit, urechile clăpăuge, lipsiţi de barbă.

Numele distinctive de mongoli şi tătari au devenit cunoscute după apariţia de meteor sîngeros a lui Ghinghis-han. Acest celebru războinic a dat oştenilor lui titlul pompos de Koekae Monghoel, adică poporul ceresc, pe cînd hoardele turcomane supuse primeau numele de tătari, adică tributari.

ŢARA NEAMULUI KALKHA. VECHEA MONGOLIE

Atkinson străbătuse masivele munţilor Altai. Valea rîului Bia, unde se întindea Altîn-Kool — Balta de aur — arătase ochilor lui privelişti tot atît de minunate ca cele din Alpii elveţieni şi italieni. Valea Katuniei, nu mai puţin frumoasă, îi deschisese cale pînă la

piscurile catenei Bieluka. Din acest punct culminant al masivului Altai, călătorul coborî către miazăzi, hotărît să caute, în pustia care se chiarnă Gobi, scene asupra cărora nu se opriseră încă privirile unui european şi pe care nu le zugrăvise încă nici un penel.

Acolo, departe, Atkinson ştia că arma îi va fi trebuitoare la altceva decît la dobândirea hranei. Acolo curajul şi sîngele rece sînt puse la încercare de către oameni neobosiţi şi fără de frică. Împotriva actelor de violenţă era necesar să aibă braţ ferm, privire rapidă şi obişnuinţa carabinei. În deşert, jaful este dreptul comun şi, ceea ce e mai rău, călătorul care n-a fost ucis e destinat să îndure o captivitate înfricoşată.

Escorta lui Atkinson era alcătuită din trei cazaci, oameni vrednici şi cumsecade, care şi-ar fi dat viaţa pentru călătorul încredinţat lealităţii lor. Locul lor de şedere era un sat subt muntele Kurciom. Acolo s-au şi întors după aceea, binecuvîntaţi de urările europeanului şi evocaţi cu plăcere în amintirile lui. Pe lîngă aceşti trei cazaci, Atkinson a adăogat tovărăşiei lui şapte kalmuci, vînători tari, obişnuiţi cu viaţa grea de munte. Provizia de pulbere şi gloanţe era îndestulătoare. Armele pe care le duceau erau în număr de opt carabine ghintuite.

Kalmucii se purtau raşi pe cap, lăsînd să le atîrne pe spate numai un moţ împletit — ceea ce le da o înfăţişare chinezească. De fapt, puteau fi socotiţi drept supuşi chinezi. Din nefericire îi constrîngea şi stăpînirea rusească să plătească o dajdie.

Şeful kalmucilor avea numele de Ciuk-a-boi. Era un individ puternic, cu înfăţişare bărbătească, cu frunte masivă şi ochi mari negri. Era îmbrăcat cu o manta de piele de cal, strînsă la talie, cu un brîu lat, roşu. Cînd se întîmpla să fie vremea caldă, Ciuk îşi scotea mantaua de pe mînici şi o strîngea în brîu. Îmbrăcămintea îi cădea atunci în falduri peste partea de jos a trupului, dînd relief portului şi mişcărilor lui pitoreşti şi imprimînd un fel de efect puternic figurii lui herculeene. Se vedea că e născut să fie şef. Firea lui veselă şi bună făcea din el un tovarăş de drum prea plăcut. A stat în serviciul lui Atkinson multă vreme, în care au fost multe zile de greutăţi şi trude, îndurînd foamea şi setea, fără a lăsa să-i scape un murmur.

Explorările călătorului începură dincolo de rîul Narîm, printre ramuri de munţi ce se prelungesc străbătînd deşertul Ulan-Kum. Caravana a trecut peste stîncării aspre şi prin văi pitoreşti la est de lacul Upsa-Noor. Atkinson avea deocamdată două obiective: să

cerceteze munţii Tangnu, pe care îi zărise de pe ţancurile de la Bieluka şi să vadă lacul care primeşte atîtea ape fără să aibă el însuşi nici o ieşire. Se află în catena Tangnu un mare număr de piscuri care întrec nivelul omăturilor eterne: unele se apropie de 4.000 de metri. Umblînd către răsărit, Atkinson a trecut multe şuvoaie care se prăvălesc din aceste piscuri în Upsa. Nimeni nu le ştia numele; tovarăşii lui nu trecuseră pe acolo niciodată; indigeni ca să-l informeze nu întîlniră în cale. Pe plaiuri se găsea cu îmbielşugare vînat; la popasuri se frigeau la foc, în ţigle, hartane grase de sălbătăciuni. Pe alocuri, descopereau ţăruşi bătuţi circular: acolo fuseseră iurte conice ale vînătorilor kalkha, trecuţi cîndva prin acea pustie. După douăsprezece zile de drum, cu popasuri pe maluri de şuvoaie coborînd din Tangnu, Atkinson ajunse la o apă largă şi repede ce venea dinspre nord-est.

Fiindu-i cu nepuiinţă să găsească acolo vad, călătorul începu să urce înălţimile sălbatice ale muntelui Tangnu. Ajungînd cu multe greutăţi pe un pisc încununat de omături, se găsi în faţa unei perspective largi şi splendide. Drept în adîncime, la poalele muntelui, Atkinson văzu scînteind Upsa-Noor; în depărtare, către sud-est, se zărea deşertul Ulan-Kum şi Aral-Noor; la sud, Ceagan-Tala şi înălţimile care se zimţuiesc coborînd spre Gobi; la sud-est se întrezăreau creste de munţi subt zăpezi: Kanghai. Era o privire depărtată aruncată deasupra Asiei Centrale, asupra unui ţinut pe care nici un european nu-l văzuse încă. O întunecată şi ceţoasă profilare a munţilor Bogda-Oola se desemna tocmai dincolo de pămîntul Gobi şi de pustia fără fund care se supunea subt adîncimea depărtărilor.

Cea mai mare parte a acestui ţinut e extrem de abruptă şi sălbatică. Arbori nu se găsesc decît în râpi şi văile adînci; culmile stau pleşuve chiar şi pe versantele meridionale. Totuşi, în scobiturile stîncilor s-au ţesut covoare de iarbă deasă şi scurtă, colorate de multe feluri de flori. Se găseau printre acele flori trei specii de iris, adică stînjenei: unul purpuriu închis pe fond alb, altul alb stropit cu brun şi al treilea de un frumos galben auriu. Bănuţei creşteau pretutindeni grămezi. Clopoţei de un roşu cenuşiu, alţii de un galben palid erau împrăştiaţi pe coastele stîncăriilor, răspîndind o dulce mireasmă.

Trupa şi-a continuat drumul aproape drept către răsărit; după unsprezece zile traversa afluenţii înalţi ai rîului Tess. Urmînd după aceea lanţul munţilor în direcţia sud, ajunse la izvoarele Salengei şi Giabakanului, unde călăuzii se aşteptau să întîlnească triburi kalkha.

Kalmucii care întovărăşeau pe Atkinson arătau că întîlniseră arareori oameni din asemenea triburi în stepa Ciu şi nădăjduiau din partea lor cel puţin ospitalitate. În orice caz, armele călătorului şi ale tovarăşilor săi puteau să impună respect.

În timpul cît a ţinut acest drum, popasurile s-au făcut necontenit pe malul apelor care coborau săltînd din munţi. Cum se opreau, kalmucii făceau foc şi se îngrijeau de peşte proaspăt, pe care ei ştiu să-l prindă cu un meşteşug deosebit, slujindu-se de cuţite.

Undiţa li se pare oamenilor acestora un instrument care cere timp mult pentru puţină ispravă. Ei fac altfel. Trei ori patru oameni intră în apă şi încep să bată peştele de la adînc spre mal; ceilalţi aşezaţi la margine îl străpung cu cuţitele. În jumătate de ceas, peştele era la foc, în cantitate îmbielşugată.

După ce au trecut rîul Tess, au umblat pe subt munte, întîlnind din cînd în cînd şesuri nisipoase. Cînd locurile erau prea deşerte, abateau iarăşi pe culmi, ca să găsească iarbă pentru cai şi vînat pentru hrana oamenilor, după care coborau iarăşi.

În opt zile de umblet au ajuns la San-Ghindalai — lac frumos de cincisprezece kilometri lungime şi patru pînă la şase kilometri lăţime. Acolo şi-au ales un sălaş pe două zile, ca să lese caii la odihnă şi la păşune, iar călătorul european să aibă răgazul de a schiţa aspectele locului, notînd legendele kalmucilor. Ajunseseră aproape de izvoarele rîului Selenga şi nu întîlniseră încă nici un kalkha.

Părăsind şi San-Ghindalai într-o dimineaţă ploioasă, cotiră către apus, cu intenţia de a ajunge la rîul Tess, la jumătatea cursului între izvoarele lui şi Upsa-Noor. Kalmucii începeau să se teamă că n-au să întîlnească pe nimeni. Gîndul lor era, în acest caz, să împingă cercetarea mai departe, pînă la un drum al caravanelor: în partea aceea nădăjduiau sa dea în sfîrşit peste vreun trib nomad.

Cîteva zile ploaia a urmat să curgă necontenit, îngreunînd calea şi înceţoşînd priveliştile. Munţii Tangnu stăteau ascunşi subt o perdea deasă de negură. La popasuri trebuiau să descalece în apă şi glod; tarhatul cailor şi şăile le serveau de adăpost şi aşternut. Kalmucii căutau spinării şi bolîndari prin rîpi, nevoindu-se să aprindă o zare de foc; încălzeau cu greutate o cină săracă; de multe ori îşi strîngeau brîiele pe ei, mulţămindu-se să rabde; urmau a-şi face datoria cu voie-bună şi fără murmur.

La şase zile după ce au plecat de la San-Ghindalai, tîrziu după amiază, au coborît într-o vale îngustă, căptuşită cu iarbă grasă, pe

care caii lor trudiţi o adulmecau cu deliciu. Cîteva cămile păşteau nu departe de intrarea văii, iar în fund, departe, se zăreau cîteva „iurte”, cum se numesc corturile de pîslă ale nomazilor.

Priveliştea aceasta umplu de bucurie inimile cazacilor şi kalmucilor. Dincolo de iurte, pe nişte vălcele tărăgănate, se desluşeau tabunuri de cai şi, nu departe de aceste tabunuri, turme mari de oi. Era, fără îndoială, un aul de kalkha. Călătorii îşi îndemnară caii.

Cînd ajunseră în apropierea corturilor, Atkinson văzu cum doi oameni se zvîrl pe cai şi ies cu grăbire întru întâmpinarea călătorilor. După părerea lui Ciuk-a-boi, asta era semn bun de pace.

Cei doi ieşiţi întru întimpinarea străinilor puseră cu mare grabă şi vioiciune întrebări, la care Ciuk-a-boi răspunse numaidecît. După schimbul de cuvinte, unul rămase cu călătorii, iar celălalt se întoarse în goana calului la aul. Reveni îndată, întovărăşit de alţi trei călăreţi. După lămuririle pe care le dădea Ciuk, aceasta era escorta care trebuia să călăuzească cu cinste pe european în aul.

Cînd ajunseră între iurte, ieşi înainte un bărbat în vîrstă care apucă dîrlogii calului lui Atkinson şi îl pofti pe musafir să coboare din şa, sprijinindu-l de subsuoară în clipa descălecării. Închinîndu-se cuviincios, se rugă să fie urmat. Atkinson se duse după el într-o iurtă, unde se găseau două neveste şi patru copii.

Bărbatul acesta în vîrstă era căpetenia aulului. Numele lui era Arabdan. Poftind pe călător să se aşeze pe poclăzi, îl cinsti îndată cu o ceaşcă de ceai, pe care îl turnă în clipă dintr-un cazanaş de fier de mai înainte pregătit. Era un ceai deosebit de felul cum îl bem noi; avea în el amestecat lapte, unt, sare şi făină, ceea ce-i dădea înfăţişarea unei supe dese; însă nu era displăcut. Cazacii şi kalmu- cii fură poftiţi să bea şi ei asemenea ceai.

Pe cînd îşi sorbea ceaşca, Atkinson examina atent pe gazdă. Era un bărbat înalt şi subţire, în vîrstă de cincizecişicinci, şaizeci de ani, cu faţa smeadă, pomeţii obrazului ieşiţi, ochii negri, nasul destul de mare şi barba spînatecă. Umbla îmbrăcat cu un halat de matasă albastru-închis, îmbumbat pe piept. (Cuvîntul „halat” nu e traducere, ci vocabulul original mongol.) Mijlocul îi era încins cu o centură cu paftale de argint; de centură atîrnau un cuţit şi un amnar cu cremene, în cap avea o cuşmă ca un ceaunaş, cusută din matasă neagră, împodobită cu catifea de aceeaşi coloare şi cu două cordele lungi roşii care atîrnau pe spate. În picioare avea ciubote roşii deschis, cu călcăie înalte. Una dintre femei era gătită cu un halat cu dungi roşii şi

verzi, cealaltă cu un halat de catifea neagră; amîndouă aveau în jurul taliei centuri roşii. În cap, comănace la fel; părul lor era împletit într-o mulţime de cosiţe care le atîrnau pe umeri, împodobite cu boabe de mărgean — juvaer foarte preţuit de frumuseţile mongole. În picioare, conduri roşii cu călcăie foarte înalte, ceea ce le împiedica să umble sprinten. Copiii nu prea erau împovăraţi cu straie. Le fusese de ajuns să se tăvălească în balta de aproape şi să lese să se usuce pe dînşii o pojghiţă de lutişor roşcat, care contrasta cu părul lor negru-corb.

Iurtele acestor neamuri se construiesc ca şi cele ale kirghizilor şi sînt acoperite cu pîslă. Numai interiorul se înfăţişează deosebit la kalkha. În fund, cum intri, stă aşezată o mesuţă joasă, pe care-s rînduiţi idolii de aramă lîngă cîteva vase mici de metal. În unele din aceste vase sînt grăunţe de mei, în altele lapte, unt şi kumîs (lapte de iapă fermentat). Partea stîngă a acestui altar e ocupată de sipete, în care se păstrează averea stăpînului. Alături e depus burduful cu lapte fermentat şi cîteva unelte domestice. În partea cealaltă stau clit păturile de pîslă numite voilok, pe care familia îşi face odihna.

Îndată după sosirea oaspeţilor fusese tăiată o oaie, care şi fusese pusă la fiert în căldare de schijă, la o iurtă vecină. În jurul acelei căldări începuse să se concentreze atenţia oamenilor din aul. Un but din oaie fusese încredinţat cazacilor, ca să-l frigă în ţiglă pentru european, aşa ca să aibă din ce se îndestula şi în ziua aceea şi a doua zi.

Masa a fost pusa într-o încăpere alături; acolo se adunară bărbaţi, femei şi copii, ca să mînînce oaia. Ciuk-a-boi dădu lămurire căpiteniei că domnul Atkinson doreşte să străbată cîmpia ca să ajungă la rîul Tess. Pentru asta ar pofti să i se deie ajutor şi cai odihniţi.

Arabdan se învoi să sporească cu doi oameni escorta europeanului şi să-i dea cai. În zori, a doua zi, totul trebuia să fie gata. Oamenii lui aveau sa-l ducă pe Atkinson pînă la aulul cel mai apropiat, singurul care se afla în drumul pînă la Upsa-Noor. S-ar putea întîmpla, adăogea el, chiar să nu întîlnească trib kalkha pînă la lacul Upsa.

A doua zi în zori, după o noapte liniştită petrecută în iurtă pe culcuş de pîslă, trupa îşi făcu gătire de drum lung, şi Atkinson gustă friptura rece de oaie înainte de plecare. Arabdan era în picioare, poruncind pentru escorta oaspetelui său patru oameni şi şaisprezece cai. Soarele răsărea cu mare strălucire pe piscurile munţilor Kangai.

— Ce distanţă avem de străbătut? se interesă Atkinson.

— Asta nu se poate şti! răspunse Ciuk-a-boi. Avem să vedem.

Înainte de a încăleca, Atkinson dărui gazdei sale un frumos cuţit de vînătoare, fabricaţie a casei Rodgers. Arabdan primi încîntat darul şi porunci încă o dată oamenilor săi să ducă întreg şi sănătos pe oaspetele său pînă la aulul vecin, unde va fi să fie.

Calea de data aceasta se îndrepta spre nord-vest, printr-o lungă cîmpie ondulată, acoperită cu tufe de iarbă, din care caii se puteau hrăni cu îmbielşugare. Într-un timp, oamenii lui Arabdan descoperiră un drum prin acele singurătăţi. Pe acel drum, după cît spuneau ei, se putea ajunge la oraşul Uliasotai într-o zi şi o noapte; se găseşte acolo o oaste subt comanda unui ofiţer chinez.

Călătorul nu găsi de cuviinţă să se abată din direcţia ce-şi propusese. Călăuzii kalkha sprijiniră şi ei cu putere această hotărîre. Şi concluzia lui Ciuk-a-boi era la fel:

— Mai bine în pustie, decît la tîrg.

În dimineaţa aceea dintăi, munţii Tangnu stătură învăluiţi în pîclă; dar după ce se înălţă soarele spre amiază, privelişti magnifice se dezvăluiri într-acolo.

Văzute din depărtarea aceea a stepei, ţancurile ninse păreau în azur nişte bolduri de argint.

Cîteva zile, neîntrerupt, călătorii au umblat către miazăzi de aceşti munţi, lăsînd priveliştea lor în stînga. În ziua a cincea, pe cînd soarele cobora departe după piscuri, deodată valuri de lumină roşiatică se împrăştiară către bolta cerului. Curînd, nuanţa aceasta făcu loc alteia, portocalie, scrijelată de straturi brune; nouri roşi ca sîngele se întinseră pe crestele munţilor, pe cînd ninsori de raze curgeau pe un imens peisagiu argintiu.

Era o scenă dintre cele mai rare pentru ochii de artist ai călătorului. În acele regiuni fenomenul e obişnuit; nimeni dintre europeni pînă la Atkinson nu-l contemplase şi nu-i admirase efectele.

După ce rămase în urmă ca să schiţeze această minune, exploratorul încălecă, spre a ajunge convoiul însoţitorilor săi. Singurătăţile care se desfăşurau în juru-i trezeau în el şi alte ecouri profunde decît cele ale farmecului artistic. Către miazăzi, după cîteva valuri de coline cu aspect nisipos, se desfăşura, fără hotare, un şes în care toate oştirile Europei ar fi putut fi concentrate şi ar fi părut totuşi un punct mişcător în imensitatea pustiei. Pe aici a trecut Ghinghis-han cu hoardele lui acum şapte sute de ani. Au poposit contemplînd aurul asfinţitului, visînd măcelul şi jaful depărtatelor ţinuturi europene, după ce covîrşiseră civilizaţia şi înţeleapta

împărăţie chineză.

Nenumărate movile erau semănate în întinderea aceea vastă.

Subt acele gorgane ale pustiei zăceau rămăşiţi ale trecutului şi oseminte ale unor generaţii şi mai vechi; ele însemnau însă şi drumul marei hoarde de la 1240. Amurgul venea cu grăbire. Pe cînd călătorul îşi isprăvea desenurile, cazacii pierduseră nădejdea de a mai descoperi vreun aul. Nicăieri în împrejurimi, cît putea străbate privirea, nu se bănuia urmă de viaţă omenească. Deci escorta poposise la malul unui pîrău şi aprinsese focul din elementele puţine şi sărace pe care le putea avea la îndemînă. În stepele mongole şi hanul, şi robul trebuiau să fie mulţămiţi cu aceeaşi licărire pufoasă de tizic sau cu tresăririle flăcărilor scurte de ierburi, spini şi rădăcini uscate. Cina englezului era gata: o ciosvîrtă de căprioară şi o ceaşcă de ceai. După ce Atkinson zvîrli osul şi sorbi ultima picătură, se întinse noapte neagră şi compactă. Focul se stinse; călătorul se cufundă în somn, subt imensitatea întunericului.

A doua zi, în zori, porniră mai departe în căutarea triburilor kalkha. Străbateau acum o regiune goală, aproape fără vegetaţie: ici erau nisipişuri, dincolo prund care supăra copitele cailor. Ceasuri după ceasuri obositoare urmau într-o monotonie bolnavă. În sfîrşit, către al treilea ceas al după-amiezii se deschise o vale; cai şi cămile la păşune se profilară în lumină. Grăbind în acea direcţie, Atkinson descoperi aulul; îndată sosiră dintr-acolo doi oameni ca să călăuzească pe străini la şatra şefului. Aşezîndu-se de o parte şi de alta şi apucînd frîul calului cu cîte o mînă, făcură lui Atkinson onorurile primirii, pînă la malul unui pîrău şi al unei bălţi, unde erau instalate iurtele. Un cort mai înalt decît celelalte arăta locuinţa stăpînitorului. Prinţul însuşi aştepta; făcînd de la perdea patru paşi, apucă frîul şi întinse străinului mîna, ajutîndu-l să coboare, după care îl pofti ceremonios în cort. Înăuntru era întins la pămînt covorul; Atkinson trebui să ia loc, aşezîndu-se destul de comod în felul orientalilor, şi să primească ceaşcă de ceai obligatorie. Politeţa aceasta mongolică, negreşit, nu putea fi refuzată. Călătorul se găsea în căminul lui Darma Sîrîm, vestit şef kalkha.

Darma se aşează în faţa lui Atkinson; fiii lui — cei care întovărăşiseră pe călător — luară loc de o parte şi de alta a părintelui lor. Îndărătul acestui grup se cinchiră de asemenea vreo zece-doisprezece kalkha, observînd cu cea mai mare luare-aminte orice mişcare a străinului. Se înţelegea bine din atitudinea lor că, pînă în

acea clipă, nu văzuseră încă european. Pălăria de pîslă cu margini largi, jacheta de vînătoare, botforii înalţi pînă peste genunchi produceau o uimire care avea să alimenteze ani şi ani în cursul generaţiilor povestirile şi mirările nomazilor. Era ceva care nu se mai văzuse în pustia lor de cînd lumea.

Cîteva femei apărură; în fruntea lor păşea nevasta şefului. Doamna se lasă jos, lîngă puternicul ei stăpîn; fetele o împresurară; care n-aveau loc acolo, trecură prin colţuri. Îndată începură cu ochi lacomi să cerceteze şi sa amănunţească pe englez, şopotind grăbit şi cu aprindere.

În acest răstimp unul din cazaci aduse samovarul. Toţi cei de faţă fură nespus de uimiţi văzînd că ies aburi din acel recipient. Unul întinse degetul ca să se încredinţeze că fierbea apa fără foc şi-şi retrase mîna, scuturînd-o cu violenţă şi schimonosituri, spre hazul tuturor celorlalţi privitori. Alt cazac, de asemenea, înfăţişă, pe o tabla strălucitoare, un but de vînat fript la jăratic. Cînd Atkinson dădu la lumină un cuţit şi o furculiţă şi-şi începu operaţia, un freamăt trecu printre spectatori. Nimeni nu-şi părăsi locul, urmărind cu lăcomie pînă la ultimul gest. Dumnezeu rezervă şi acestor oameni de departe spectacole de neuitat.

Darma Sîrîm poruncise, în cinstea musafirului să se taie o oaie. După ce s-a isprăvit reprezentaţia lui Atkinson, slujitorii veniră să vestească stăpînului că festinul era gata. Abia în această clipă străinul putu să se simtă în voie, avînd plăcerea să devină şi el, la rîndul său, spectator. Era o privelişte prea tare pentru obiceiurile lui civilizate; Atkinson fu silit să părăsească partida, ca să-şi facă fără primejdie digestia.

După toate aceste emoţionante peripeţii, englezul chemă la sfat pe Ciuk-a-boi, însărcinîndu-l sa ceară lui Darma-han, pe a doua zi, cai şi călăuze.

— Fără îndoială! a răspuns cu bună-voinţă stâpînul tribului; mîni, în zori de ziuă, toate au să fie gata pentru prea cinstitul oaspete!

CÎMPIILE MONGOLIEI. STEPA ŞI LOCUITORII EI

De la aulul lui Darma, Atkinson trebui să se îndrepte pe o cale către miazănoapte, printre ondulaţii ierboase ale solului. De la o

vreme aceste ondulaţii deveniră coline, despărţite între ele prin văi largi îndreptate de la est spre vest. Era un ţinut foarte prielnic călăriei. De aceea însoţitorii kalkha erau foarte dispuşi să-şi încerce fugarii împotriva antilopelor, pe care le întîlneau din cînd în cînd în cîrduri considerabile; dar sălbătăciunile nu-l lăsau pe călător să se apropie de ele nici la o bătaie de carabină şi dispăreau îndată în adîncimea depărtărilor. Înspre vremea amiezei, trupa urcă o colină mai înaltă şi privirilor călătorului apăru dintr-o dată deşertul Ulan-Kum, întinzîndu-se către apus cît putea străbate ochiul; în toată întinderea aceasta sclipeau în soare nenumărate bălţi. Călătorul putea bănui într-o mare adîncime a orizontului şi lacul cel mare Ilka-Aral-Noor. Însă cînd ajunse în vîrful colinei, înţelese că nu era decît un uşor miraj al acelei imense perspective. În acelaşi timp, pe toată întinderea, pînă la munţii din sud-est, văzu plutind o pîclă uşoară albastră împurpurată de soare, în care toate contururile se estompau. Întorcîndu-şi în loc calul spre altă direcţie, Atkinson avu brusc, în văi, viziunea apropiată a lacului Upsa şi a rîului Tess, care curgea în fundul văii subt culmea colinei. În adîncimile depărtărilor din acea direcţie se conturau munţii Tangnu în toată lungimea lor, pe cînd înspre latura asfinţitului se desfăceau nemărginite stepe, în infinitul cărora se amestecau cerul şi pămîntul într-o pulbere nouroasă.

Un sentiment adînc, pe care-l mai avusese, pătrunse sufletul europeanului. Schiţînd priveliştea aceea extraordinară de vaste proporţii, cu munţi, coline şi lacuri, avu iarăşi vedenia marilor hoarde, frămîntîndu-se subt cer cu veacuri în urmă. În acel ceas o linişte nesfîrşită stăpînea toate: de veacuri toate recăzuseră iarăşi într-o încremenire de vrajă, fără o fiinţă vie, fără o locuinţă omenească.

Colina pe care stătea călătorul era de un granit a cărui coloare bătea în sînge, cu rupturi colţurate. Vine de cuarţ trandafiriu străbăteau stîncile, fugind în linii paralele pe o mare întindere. O peşteră imensă, avînd drept portic stîlpi de acest trandafiriu aproape transparent, se deschidea în dosul spectatorului ca dinspre o altă lume, spre acea privelişte neasemuită. După ce îşi isprăvi desenările, Atkinson porunci coborîşul, care se săvîrşi în două ceasuri. Ajunseră la apa Tess, care era în acel loc un şuvoi repede şi larg, îmbulzit printre stînci rupte în toate sensurile. În crăpăturile stîncilor, tufărişuri şi copaci. Cînd începură a se întinde perdelele amurgului, făcură popas într-o vălcică, între ierburi bogate, în vederea apei. Un

cazac, Ciuk-a-boi şi un kalmuk cercetară împrejurimile şi, înainte de a se face noapte deplină, se întoarseră cu o căprioară foarte frumoasă, ucisă de către kalmuk. Oamenii pregătiseră în preajma jarului cele două crăcăni pe care urmau să atîrne hartanele pentru fript; însă călătorul abia privise cele dintâi stele ale înălţimilor şi se şi cufundă în somn adînc.

Către a doua strajă a nopţii, deodată auzul îi fu sfredelit prin somn de urlete fioroase şi se deşteptă. Noaptea era naltă şi senină, stelele scînteiau cu vioiciune, focul îşi tremura vîlvătăile în apropiere. Caii sforăiau şi pufneau aproape.

Al doilea urlet sună din umbra adîncă a stepei de la o depărtare nu prea mare. Cazacii şi însoţitorii kalkha erau în picioare şi atenţi, deşteptaţi încă de la primul semnal Deci lupii miroseau urmele călătorilor şi-i căutau. Oamenii adunară caii cu repeziciune, punîndu-i între focul de popas şi apă şi stăpînindu-i.

Însoţitorii kalkha dădură de ştire europeanului că trebuiau pregătite armele. Lupii din acele singurătăţi sînt viteji şi îndrăzneţi şi fac mari pagube în turmele triburilor. Atkinson porunci să se scoată carabinele şi el însuşi în armă puşca lui cu două ţevi.

— Să se lase să adoarmă focul, dădură sfat kalkha; aşa, lupii au să îndrăznească să vină pînă aproape. Atunci, trezim flăcările şi-i vedem.

Cea din urmă licărire albastră se prelinse către spuză. Urletele se mai înşurubară o dată înspre stele; apoi conteniră. Atkinson şi însoţitorii săi erau culcaţi pe pîntece în preajma focului, cu ţevile armelor întoarse în direcţia atacului. Paşii repezi şi fîşîiturile umbletului dihăniilor fură deodată în preajmă. O nouă oprire; li se auzea smîrcîitul nărilor şi mestecatul lacom al fălcilor. Un nou urlet de război. Atunci însoţitorii kalkha aruncară deasupra jarului adormit bolîndari uscaţi de stepă: într-o clipă izbucni o flacără înaltă, descoperind coamele zbîrlite ale agresorilor şi punînd puncte roşii şi verzi în ochii lor crunţi.

Atkinson dădu un îndemn scurt; carabinele trăsniră; se văzu la lumina focului în zvîrcolirile furibunde ale sălbatăciunilor efectul teribil al salvei. Armele fură încărcate iar cu grabă.

— Călătorul să ştie, dădeau iar sfat însoţitorii kalkha, că lupii se întorc de isnoavă.

Li se auzea destul de departe mormăitul; cei răniţi chelălaiau stins, tînguindu-se stelelor.

Focul fu iarăşi acoperit. Cu toţii rămaseră pîndind în tăcere.

Nu trecu multă vreme şi prezenţa fiarelor se manifestă din nou. Caii încremeniră deodată atenţi, apoi prinseră a se frămînta cu mare nelinişte.

Kalkha judecară situaţia :

— Lupii vin din două părţi asupra cailor, vesteau ei. Unii din susul apei, alţii din jos.

Ieşind dintr-o dată din neclintirea lor, săriră către malul apei, cu mari răcnete în cele două laturi ameninţate. Dihăniile dădură o clipă înapoi.

Se făcu iar linişte, dar stepa era vie şi vorbea urechilor atente ale asiaticilor.

— O parte a fiarelor vine şi asupra focului, dădură veste însoţitorii kalkha. Năvala se dă prin trei părţi. Toată luarea-aminte trebuie să fie la cai, ca să nu-şi rupă pripoanele şi să se împrăştie. Asta poftesc şi lupii; pe urmă îi alungă în toate părţile şi îi vînează cu uşurinţă pînă la ziuă, iar noi rămînem pe jos.

Deci un cazac şi un kalmuk trecură la cai, ca să-i liniştească şi să-i stăpînească, priveghind în acelaşi timp împrejurimea.

Atkinson avea grijă înspre partea stepei.

Focul fu înviorat din nou. Un om kalkha îl hrănea necontenit cu ierburi şi rădăcini. Lucoarea lui se întinse pînă ce se fixă în ochii sălbătăciunilor. Umbre cenuşii se frămîntau şi se teşeau în marginea întunericului. Cazacii traseră cîteva focuri din dreapta campamentului. Pe dîra de lumină a exploziilor, Atkinson, trăgător de mîna întăi, avu timp să ia în ţel un lup pe care-l avea mai aproape în latura lui dreaptă; îndată după aceea, a doua lovitură o trimese în grămada care se frămînta mai departe. Un concert de urlete se amestecă în noapte; căzuţii se zvîrcoleau, ceilalţi se retrăgeau iar.

O tăcere desavîrşită se întinse după asta; nu adia nici o suflare de vînt; o pînză de nouri trecu pe deasupra, adîncind în întuneric desăvîrşit împrejurimea şi apa.

Ciuk-a-boi veni către Atkinson:

— Se isprăvesc bolîndarii şi ierburile, zise el, şi treaba acestor duşmani încă nu-i isprăvită. Acuma stau: se sfătuiesc cum să schimbe atacul; după aceea au să se întoarcă iară. Acuma are să fie mai greu, nu mai avem lumină nici de sus, nici de jos.

— Să se ducă oamenii tăi, Ciuk-a-boi, să aducă rădăcini şi ierburi uscate pentru foc.

— Să se ducă, măria ta. Unii în susul apei, alţii în josul apei; să ia cu ei şi carabinele.

— Aşa să se facă, Ciuk.

— Da, măria ta, şi să fim cu mare grijă; duşmanii sînt tot în preajmă. Iată, s-aud caii nechezînd iar şi smuncindu-se în pripoane.

În depărtare, hăuliră urlete.

— Aceştia sînt alţii, preciză Ciuk-a-boi. Mai vine un rînd. Cei care vin acum au să dea peste cei care stau şi pîndesc în preajmă.

Într-adevăr, şi Atkinson, şi cazacul tălmaciu, care sta lîngă ei necontenit, auziră, nu mult după ce se depărtă Ciuk-a-boi, coliziunea între banda nouă de lupi şi cea care atacase de cu sară. Cei vechi mîrîiau şi hîrîiau împotriva celor proaspeţi. După un timp tăcură, punîndu-se probabil de acord.

Nourii care îmbrobodiseră cerul trecură şi împrejurimile începură a se prevedea în zarea apei. Oricît era de stăpîn pe sine, Atkinson avu o clipă de destindere bucuroasă cînd kalmucii înarmaţi aduseră elemente nouă pentru foc.

Vîlvoarea izbucni cu violenţă. În noaptea spintecată, călătorul văzu prima coloană de asalt a sălbătăciunilor înaintată pînă la cincisprezece paşi apropiere: în dosul acestor dihănii, se zărea al doilea şirag, şi al treilea. Era o tactică întrucîtva omenească. Era tactica hoardelor de demult, pa care mai degrabă ele o învăţaseră de la aceste sălbătăciuni ale pustiei.

O descărcătură vie doborî o parte din dihănii; chelălăirile de spaimă se depărtară. Se făcu linişte. Focul urmă să ardă înalt o bună parte din noapte. Sălbaticii nu se mai întoarseră la atac. În zorii zilei, călătorul şi oamenii lui, străbătînd cîmpul de biruinţă, recunoscură opt lupi morţi şi numeroase urme de sînge ale răniţilor care se retrăseseră ca să piară în singurătate ori fuseseră sfîşiaţi de semenii lor.

— E plin ţinutul de asemenea fiare, încredinţau mongolii kalkha pe Atkinson, şi călătorul străin are să mai aibă de-a face cu ele. Nouă ne fac stricăciuni nesfîrşite în tabunurile de cai şi turmele de oi.

După două zile, înainte de a mai da la arătare lupi, pustia secase în calea europeanului alţi locuitori ai ei. Era pe o aşezătură goală, semănată cu bolovănişuri de calcedonie şi agată frumos colorată. Ici-colo, stînci lustruite de un fel de rocă purpurie şi neagră, înflorită cu pete de roş violent. Între aceste stînci, calea era îngreunată de bolovănişuri ascuţite în care caii îşi sîngerau copitele.

Printre asemenea ghimpi de piatră, se împleteau fulgerînd în lumină feluriţi şerpi. Unii îşi cumpăneau capetele, ieşind din crăpăturile stîncilor; alţii se prelingeau în ascunzişuri, fugind din calea caravanei; unii însă deveneau agresivi, încordîndu-se şi şuierînd cu mînie. Pe care îi puteau ajunge, mongolii şi cazacii îi tăiau cu sfîrcurile harapnicelor. Ciudat loc de popas în vremea nopţii ar fi acel ţinut, se gîndea Atkinson, urmărind evoluţiile reptilelor şi cercînd să le deosebească forma şi coloratura. Unele, cele mai numeroase, aveau nuanţa ardeziei şi se confundau cu aspectul general al peisagiului. Altele, verzi-cenuşii, pătate cu roş de sînge, străluceau în chip extraordinar, ca nişte juvaeruri în soare.

Pe cînd europeanul, descălecat un răstimp, examina unele roci cristaline dintre cele mai curioase, un strigăt de alarmă izbucni la oarecare distanţă între însoţitorii săi. Întorcîndu-şi privirile, Atkinson văzu doi kafkha fugind cu ochii aţintiţi înspre un punct anumit. Călătorul se repezi spre ei. Oamenii îi arătară la o mică depărtare pricina spaimei lor: era un şarpe enorm încolăcit pe o stîncă. Îşi ridicase în sus capul, balansîndu-l, avea ochii ca două puncte de foc şi şuiera cu întărîtare. Prin strigătele lor, oamenii dovedeau cunoştinţă despre veninul mortal al acelui monstru. Atkinson trase din spate numaidecît carabina, care nu-l părăsea niciodată. O îndreptă spre şarpe, rezemînd-o de un colţ de stîncă. O clipă capul lui dispăru în covru. Ciuk-a-boi făcu doi paşi înainte. Capul se ridică iar, cu şuieru-i ascuţit. Atunci Atkinson îi trimese glontele, decapitîndu-l. Corpul se desfăcu într-o parabolă, sărind din cuibar; mongolii se năpustiră asupra lui cu harapnicele. Cu toate loviturile lor furioase, convulsiunile reptilei nu conteniră decît după un pătrar de ceas. Cînd fu întins în toată lungimea lui, măsurătoarea arătă aproape doi metri; grosimea era cît mîna. Era de o coloare fumurie, cu pete roşii şi verzi pe laturi. În toată înfăţişarea lui înflorită, se vădea un venin ucigător.

Drumul printre stîncării şi şerpi urmă astfel multă vreme. Caii umblau greu, oamenii trebuiră să descalece. Cu toată truda, popasul trebuia împins cu mult mai departe şi cu mult mai tîrziu decît ora obişnuită; oprirea în acele regiuni dezolate şi lugubre apărea ca imposibilă. Ori încotro îşi întorcea călătorul privirea, nu zărea nici sclipire de apă, nici iarbă. Şi iarba, şi apa totuşi, trebuiau găsite înainte de căderea nopţii.

Îndată ce calea deveni mai puţin grea, caravana încălecă. După un galop de două ceasuri, se arătară pîlcuri de iarbă, amestecate cu nişte

spinării înflorite galben şi roş, semănînd cu răsura.

Umblînd aşa cu grăbire înainte, călătorii trecură într-o vale. Cînd fulgerările argintii ale apei clipiră, mongolii dădură semne şi sunete de mare bucurie, caii ciuliră urechile şi pufniră cu plăcere spre smocurile cu iarbă bogată, care căptuşesc vălceaua. Călăuzii cotiră în lunca de la malul rîului. Era o apă limpede de douăzeci de metri lăţime şi doi ori trei adîncime. Însoţitorii kalkha nu-i cunoşteau numele; nu ştiau de unde vine şi încotro se duce. Era o apă de la Dumnezeu. Binecuvîntat fie numele lui! Şi oameni şi cai se repeziră în valuri, potolindu-şi de-a valma setea şi arşiţa. Popasul a fost dintre cele mai plăcute şi noaptea tihnită, după ce Ciuk-a-boi a luat toate măsurile de pază.

A doua zi, asupra rîului plutea o pîclă deasă, care, încet-încet, se risipi străpunsă de razele soarelui, ceea ce vestea o zi de mare zăpuşeală. Aici, însoţitorii kalkha rămaseră pe loc, ca să se întoarcă înapoi la aulul lor. Se închinară în faţa europeanului, luîndu-şi rămas-bun şi poftindu-i multă sănătate. Atkinson le mulţămi şi rămase un timp privindu-i cum se duc. Erau nişte oameni cumsecade şi vrednici, care stătuseră la datorie neîntrerupt şi se dovediseră destoinici şi devotaţi în noaptea de primejdie, cu lupii. Europeanul simţea pentru ei un regret sincer. Îi fuseseră un timp tovarăşi şi prietini; n-avea să-i mai vadă niciodată!

Tovarăşii rămaşi trebuiau să-l însoţească şi să-l călăuzească înainte, în căutarea rîului Giabakan, despre care nu auziseră şi pe care nu-l cunoşteau. Cu ajutorul lui Alah şi mai ales al hărţilor europeanului, după cîteva zile, străbătură cu bine într-o vale largă unde curgea acea apă, cu acel nume. După situaţie şi orientări, nu se putea să fie alta. Atkinson o recunoscu şi porunci popas.

Se aflau acum pe ţărmul unei ape adînci, care curgea lin. Lăţimea ei era de două sute de metri. Trei dintre însoţitori, fără să se odihnească, porniră numaidecît după vînat. Locurile erau singuratice; nu găsiră nimic. Oamenii trebuiră să se mulţămească cu foarte puţin; în schimb, caii aveau din bielşug iarbă grasă. Cum veni noaptea, fură luate toate măsurile împotriva fiarelor, căci, după cît afirmaseră însoţitorii kalkha, în aceste părţi mai cu samă hălăduiau lupii.

Noaptea se petrecu liniştită. A doua zi dimineaţă, pe o vreme frumoasă, Ciuk-a-boi căută vad, după care, cu chibzuită rînduială, oameni şi boclucuri trecură pe celălalt mal. Armele, hainele şi hîrtiile europeanului, îndeosebi, avură parte de grijă deosebită; kalmucii le

purtară în creştetul capului.

După ce toată lumea fu de partea cealaltă, se făcură pregătiri de alt drum. Aveau a străbate un şes înfricoşat prin pustietatea lui, ca să poată ajunge către ţinutul unde, după hărţile lui Atkinson, trebuiau să se găsească masivele munţilor Altai. Şesul acela de secetă şi nisip era o parte din deşertul Sarkha, şi el, la rîndul lui, secţiune din nesfîrşita pustie Gobi. În toată întinderea nu mai creştea iarbă; numai planta numită salsoia însemna, circular, malurile bălţilor sărate, colorîndu-le cu portocaliu ori roş. Văzute de departe, bălţile acestea aveau o înfăţişare dintre cele mai curioase. Fulgerările sării cristalizate în care se rasfrîng florile roşii ale salsola iau, la răsăritul şi asfinţitul soarelui, aspecte de diamante şi rubine încrustate într-un juvaer somptuos.

O tăcere solemnă stăpîneşte aceste vaste cîmpii aride, în care nu pot vieţui nici oameni, nici patrupede, nici paseri. Nici cel mai mic sunet nu clinteşte tăcerea de moarte care planează perpetuu asupra acestui sol calcinat.

Tăcerea pădurii e cu totul altceva; e vie, plină de mişcări tainice şi de murmure; e cîntec, zbor, pas furişat. Aici era moarte totală. În tot cursul unei zile întregi, călătorii nu observară nimic care să poată adăposti ori hrăni o pasere sau o căprioară. Cu mare greutate cazacii şi kalmucii putură strînge puţine spinării firave pentru focul de popas, în amurg. Într-asemenea loc nu mai aveau nevoie nici de măsuri de pază împotriva fiarelor. Petrecură noaptea în linişte, cufundaţi subt întuneric, în lugubra neclintire a întinderilor. Şi a doua zi trecură mai departe, căutînd ceasuri după ceasuri un ostrov de verdeaţă. Umblînd aşa pe lîngă mlaştini acoperite de papură, pe lîngă movili multe de nisip semănînd cu gorganele, ajunseră la nişte bălţi fără ţărmuri. Acolo Atkinson, pe cînd schiţa priveliştea, fu martor al formării unui uragan pe zarea dreaptă a pustiei. Cum observară la orizont semnele tulburi, cazacii şi Ciuk-a-boi se grăbiră să pună la adăpost caii în dosul unei perdele de stuf. Doi dintre călăuzi rămaseră lîngă călător.

Vijelia sosea cu o repeziciune înfricoşată, zvîrlind valuri de nisip în spaţiu şi prăvălind stufăriiie şi trestiile. Pe baltă venea împotriva spectatorului uimit o linie lungă de val, încovoiată ca un grumaz. Cînd acea linie albă fu la jumătate de kilometru, Atkinson începu să-i audă mugetul; kalmucii care rămăseseră cu el începură sa strige, rugîndu-l să treacă numaidecît la adăpost din faţa primejdiei. Luîndu-l cu desenuri cu tot, îl duseră în dosul perdelei de stuf. Abia ajunsese

la ceilalţi tovarăşi călătorul, şi vîrtejul sosi ca un trăsnet, detunînd pămîntul şi prăvălind vegetaţia. Cum trecu în nisip, ridică pînă la cer o pîlnie de pulbere cu un horcăit enorm.

Trecerea fenomenului nu ţinu mai mult de un sfert de ceas. Întinderile căzură iară în liniştea lor sinistră.

În asemenea clipe de deslănţuire a elementelor, primejdia e să fii surprins în loc deschis. Uneori, în acele ţinuturi, tornada porneşte din rîpile munţilor şi se desfăşoară încet, măcinînd spaţii circulare cam de un kilometru, sorbind în pîlnia ei şi revărsînd în laturi tot ce întîlneşte. Fuga ei în stepă e ca a unui cal în galopul cel mare. Toate animalele, fie sălbatice, fie domestice, fug înfricoşate din calea ei. Orice fiinţă vie, prinsă, e spulberată, bătută şi ucisă.

Caravana şi-a mai urmat astfel drumul prin pustie încă două zile. După popasul nopţii a doua, zorile trandafirii ale dimineţii vestiră o zi frumoasă, cu soare strălucitor. Atkinson văzu pe cazaci şi pe kalmuci foarte ocupaţi cu pregătirea şi curăţirea puştilor.

— Am intrat într-un ţinut mai prielnic, vesti vesel Ciuk-a-boi, astăzi pregătim măriei tale vînătoare.

Mîncarea de dimineaţă fu repede consumată. Patru oameni rămaseră la popas cu două carabine, pentru împrejurarea că s-ar produce un atac al kirghizilor. Şase dintre ceilalţi oameni ai escortei întovărăşiră pe Atkinson, înconjurînd locurile. Al şaptelea, un kirghiz, purta arma cu două ţevi a englezului.

Soarele se ridicase pe cer de două suliţi. Cazacii erau într-o vale, pe urmele mistreţilor, descoperite de ei încă din zori. Dincolo de aceste urme, se încurcau spinării mărunte şi ierburi înalte. Îndată ce vânătorii intrară cu caii în acea desime, mistreţii zvîcniră din vetrele lor: ierburile şi spinăriile ondulau şi se scuturau la trecerea lor; în curînd sălbăticiunile ieşiră într-un spaţiu curat. Îndată ce-i văzură descoperiţi, vînătorii işi grăbiră caii şi îşi gătiră puştile.

Fugeau în frunte, la două sute de metri depărtare, două fiare uriaşe cu părul negru-cenuşiu. După locul gol urmau alte tufe de spinării. Cîtva timp, urmăritorii pierdură iarăşi din vedere vînatul. Un kalmuk, ducîndu-şi calul în galop oblic, descoperi iar mistreţii cei mari dincolo de un rînd de tufari şi dădu semn. Ceilalţi vînători puseră pinteni, siliră caii, pînă ce se apropiară la cincizeci de metri. Atkinson şi un cazac săriră din şa. După ce traseră cîte un foc, băgară de samă că una dintre dihănii fusese atinsă.

Pe cînd călătorul european şi cazacul îşi încărcau puştile, ceilalţi

oameni ai escortei traseră şi ei focuri. Atkinson şi soţul său, iarăşi călări, luară urma mistreţului rănit. O vreme, ambele sălbătăciuni fugiseră împreună; acuma se despărţiseră. Una luase în lung malul rîului, alungată de doi cazaci; unul trăsese iarăşi un foc asupra ei. Cealaltă se repezise oblic într-un teren deschis şi tare; călătorul englez dădu drumul calului cu cea mai mare vigoare, pînă ce o ajunse. Era zbîrlită, furioasă şi clefăia spumă. În acea clipă, unul dintre cazaci îi trimese iar un glonţ, care o atinse fără a o opri. Atingîndu-şi calul cu cravaşa, Atkinson o ocoli, ieşindu-i în coastă, la douăzeci de paşi. Cum dihania slăbea gîfîind, călăreţul trecu înainte şi o luă în ţel, ochind asupra capului. Nici de data asta, fiara nu căzu; glontele îi intrase în grumaz şi o sili numai să se oprească o clipă. Atkinson îşi trecu puşca în spate şi trase un pistol de la cobur, galopînd în stînga fiarei şi paralel cu ea.

Fiind bun trăgător cu pistolul, englezul îşi purtă calul pînă la şapte-opt paşi de mistreţ. Atunci îi trimese un glonte, care nu nemeri. Reluîndu-şi galopul, îi trimese al doilea glonte de pistol, care lovi; mistreţul şovăi o clipă, apoi se prăbuşi; un cazac şi un kalmuk veniră asupra lui imediat

Atkinson descăleca şi el şi cercetă ultima lovitură. Glontele lovise deasupra ochiului, lîngă tîmplă. Era un mistreţ de o mărime respectabilă. Cazacul îl preţelui cam de nouă puduri, deci aproape o sută cincizeci de kilograme. Colţi lungi şi ageri ca nişte cuţite puteau fi arme teribile împotriva omului ori a calului.

Un om din escortă se întoarse la popas ca să aducă cal şi targa. În vremea asta Ciuk-a-boi şi alţi cazaci doborau celălalt mistreţ cu mult mai mare şi mai fioros decît primul. Vînătorii se întoarseră la popas cu îndoitul lor trofeu şi cu mare bucurie.

Vînătoarea aceasta luase o parte din zi; caii aveau nevoie de odihnă înainte de a străbate o altă distanţă. Cît animalele şi o parte din oameni rămaseră la foc, înainte de prînz, Atkinson hotărî să urce o colină, spre a avea priveliştea locurilor mai îndepărtate. Întovărăşit de Ciuk-a-boi şi un cazac, urcă în susul văii, care se îngusta, şi, de pe o înălţime, putu să-şi dea sama că ultimele valuri ale Altailor se pierdeau tot mai scăzute în imensitatea deşertului Gobi. Cătră apus, la o distanţă mare, se ridica în cer un stîtp de fum.

— Poate să fie, în acea latură, o tabără de kirghizi? se întrebă călătorul. Ţinuturile lor, după cît avea informaţii, sînt cu mult mai la asfinţit.

Nici triburi kalkha nu sînt în acea direcţie. Totuşi, trebuie să fie cineva.

— Să ne apropiem într-acolo, dă sfat Ciuk-a-boi. În părţile acestea trebuie să fim cu grijă; nomazii de aici n-au nume bun.

Urmînd creasta colinelor şi priveghind cîmpia în care se desluşeau acum mai bine focuri apropiate de popas, Atkinson şi tovarăşii săi dădură peste o potecă bătută, drum de caravane prin deşert. Deci focul era al unui popas. Ciuk-a-boi privi multă vreme în direcţia lui.

Din locul înait unde se găsea, Atkinson avea perspectivă spre Ilka-Aral-Noor, întindere de ape care scînteiau în lumina asfinţitului. Alt lac de o întindere considerabilă se deschidea dincolo de vetrele caravanei. Pe cînd coborau, ca să se întoarcă la tabără, Ciuk-a-boi îşi dădu părerea :

— Acolo e popas de caravană, dar poate să fie şi popas de nomazi. Unde umblă caravanele, umblă şi nomazii; ei sînt ca lupii acestor locuri; despre isprăvile lor se aude pînă departe. Deci, cum am văzut noi acel fum de popas, au putut să bage de samă şi alţii fumul popasului nostru. Trebuie să fim cu grijă asupra cailor; să-i dăm la hrană cu pază de oameni, să-i ţinem lîngă noi în vremea nopţii şi să fim cu carabinele încărcate. Dacă rămînem fără cai în aceste singurătăţi, nu mai avem nici o putere şi sîntem în mînile lotrilor.

Doi cercetaşi cazaci au trecut înainte ca să aleagă un loc potrivit pentru tabăra de noapte. Însoţitorii călătorului au fost cu grijă tot timpul; dar zorii zilei au luminat din nou liniştea împietrită a locurilor. Cercetîndu-şi hărţile, Atkinson hotărî încă două zile de drum către sud. După aceste două etape, trebuia să cotească la vest, ca să ajungă la ţărmul unui rîu numit Urangur; de aici şi-ar fi făcut intrarea în pustiul Gobi, pe la nord de lanţul munţilor Sian-Şan. Acest lanţ e cel mai înalt al Asiei centrale; pe axa lui se ridică în cer înspăimântătorul masiv Bogda-Oola şi crestele vulcanice Pe-Şan şi Ho-Teu. Aceste trei erau ţinta excursiei lui Atkinson în acele lugubre regiuni.

Călătorul ştia că grija pe care o exprimase Ciuk-a-boi în preajma acelor focuri singuratice de caravană era cu totul îndreptăţită. Primejdiile unor întîlniri cu bandiţii erau tot aşa de prevăzute de el ca şi celelalte greutăţi fără număr şi trude fără sfîrşit prin care trecea; însă era hotărît să biruiască totul ca să cunoască ceea ce încă nu văzuse nimeni şi să lămurească, pentru lumea civilizată, unele nedumeriri geografice.

TATARIA CHINEZEASCĂ. CUIBUL INVAZIILOR. VULCANII. TRIBURILE DE KIRGHIZI. SULTANI ŞI BANDIŢI.

Ţinutul părea din ce în ce mai sterp, pe măsură ce Atkinson şi soţii săi înaintau spre miazăzi. Nu mai întîlneau verdeaţă decît în vâlcelele înguste, şi acolo nu era decît o iarbă scurtă şi sărăcăcioasă. Din cînd în cînd descopereau cîte un pîrău cu apă puţină: erau singurele locuri bune de popas şi hodină. Ceasuri multe şi zile după zile se petrecură astfel străbătînd aceleaşi locuri goale, suind aceleaşi coline, coborînd aceleaşi văi: monotonie şi tristeţă, după monotonie şi tristeţă. Câteodată un accident mai înalt de teren îngăduia exploratorului să-şi întindă privirea în lungul deşertului Sarkha, asupra nisipurilor galbene, a gorganelor roşcate şi dunelor cenuşii.

În sfîrşit, într-un timp, a cărui măsură devenea aproape indiferentă, călătorii ajunseră la rîul Giabakan. De departe încă, sinuozităţile lui desemnau în întindere o îndoită linie neagră: vegetaţia malurilor. La est de această întîlnire cu apa Giabakan, se întinde Gobi cu ondulaţiile-i fără număr şi fără sfîrşit, pierzîndu-se în depărtări nemăsurate subt o pîclă albastră. Înspre sud apărură lui Atkinson ţancurile ninse ale lui Sian-Şan, stăpînite din cerul înalt de Bogda-Oola. Între aceste mase gigantice de piatră, care barau orizontul, se aflau şi piscurile vulcanice Ho-Ceu şi Turfan, însă, între sute şi mii de piscuri, numai fumul şi flacăra, între gheţuri şi omături, ar fi putut semnala punctele active. Deasupra înfricoşatelor înălţimi, cerul era de un siniliu curat şi dulce.

În timp ce caravana cobora în stepă, europeanul avu din nou viziunea trecutului, cu seriile lui de hoarde, care se scurseseră prin vastul pustiu Gobi, către Apusul nostru. Revărsări periodice de mulţimi, ca revărsări de potopuri, ca revărsări de vulcan. Istoricii chinezi povestesc despre o izbucnire grozavă a piscurilor Sian-Şan, acum două mii de ani. Focurile craterelor luminau fuga seminţiilor Hiongnu, prigonite spre apus de armiile generalului chinez Teon-Hian. Pe cînd nomazii fugeau revărsîndu-se în pustia Gobi, craterele, zic istoricii, aruncau în cer şuvoaie de piatră topită, care se învolburau apoi în fluvii înflăcărate prin rîpele munţilor, luminînd depărtarea pustiei.

Pe cînd Atkinson sta privind în pragul acelor locuri, pe care le observase nu cu multe săptămîni înainte de pe culmile munţilor, unul dintre cazaci se apropie şi-i atrase atenţia asupra unei coloane drepte de fum, care se ridica spre cer la o mare distanţă înspre asfinţit. Atkinson se întoarse ca să observe.

Nu se putea să fie acolo decît o tabără de kirghizi. Dacă vedea călătorul focurile lor, însemna că şi kirghizii puteau să observe fumul unui popas străin. Sfatul lui Ciuk-a-boi devenea iar o poruncă. Deci caii fură puşi subt pază cît stătură la păşune; în vremea nopţii fură aduşi aproape de foc, şi străji, cu arma gata, fură rînduite.

— Caii şi puştile, caii şi puştile, repeta Ciuk-a-boi, rîzînd către englez. Fără cai mai ales, nu mai avem nici o putere.

Dar şi noaptea aceasta se petrecu în linişte. Stînd întins pe teltie, cu capul pe şa, Atkinson se trezi din somnul adînc tocmai în clipa cînd o linie de sînge scrijela zarea răsăritului. Încet-încet lumina crescu şi lucirea ei se întinse asupra împrejurimilor, descoperind dintr-o dată, la o depărtare de douăzeci ori treizeci de kilometri înspre sud, o apariţie care nu fusese vizibilă în ajun la înserat. Era un munte în formă de dom; rotunzimile lui aveau sclipiri de juvaer.

Călătorul hotărî să cerceteze de aproape locul. Părăsind popasul, Atkinson călări în direcţia domului pînă ce ajunse la nişte rîpi prăpăstioase. Intrînd printr-una din aceste rîpi ca într-un coridor, exploratorul ajunse la muntele emisferic, care-i aţîţase curiozitatea.

La poalele lui, luînd numai trei oameni din escortă, îşi începu cercetările.

Într-una din rîpile coastei zări curgere de lavă, cu rupturi şi ascuţişuri. În boldurile acelei roci, abia se puteau ţine oamenii pe picioare. Toată această masă vulcanică de coloare neagră, amestecată cu un cenuşiu-purpuriu, ieşise cîndva din domul vulcanic în stare lichidă; presiunea lăuntrică o împinsese afară în forma unui bulbuc enorm. Răcirea o crăpase în toate sensurile, cu oarecare regularitate însă. După cercetările lui Atkinson, natura rocii era bazaltică. Călătorul culese şi cîteva probe de cristale verzui de olivină.

Domul acesta părea a fi un embrion vulcanic. Locul lăuntric răsuflase şi aici, dar izbucnirea principală fusese în altă parte. De sus, călătorul văzu, la o depărtare de alţi douăzeci şi cinci, treizeci de kilometri spre sud, încă o formaţie geologică identică. Călărind într-acolo cu escorta sa, Atkinson descoperi un aul între cîteva coline joase.

Călătorii deodată se văzură împresuraţi de hergheiii enorme de cai şi cămile. Păstori kirghizi călări făceau paza, avînd fiecare la şa baltagul de război. Împotriva cui aveau a se apăra? Cu cine aveau a lupta, căci erau singuri în acea imensitate?

Ciuk-a-boi puse întrebările de rigoare; păstorii arătară poteca spre aul. Unul din ei îşi repezi calul în galop, ca să dea de ştire stăpînului. Străinii fuseseră văzuţi cu arme.

În cîteva minute, Atkinson zări aulul, în fundul unei vâlcele, la malul pîrăului. Cam la un kilometru de iurte, se desfăcea un lac. De o parte a acestei ape se ridicau stufării; de alta o păşune, pe care erau împrăştiate mii de oi şi capre. Dinspre aul veniră întru întîmpinare cîţiva călăreţi cu înfăţişare, după cît se vedea, paşnică. Cînd aceşti călăreţi fură aproape, opriră. Unul din ei îşi împinse calul către Atkinson şi întinse mîna pînă ce atinse pieptul străinului, rostind o singură vorbă :

— Aman!

— Aman! răspunse călătorul, punînd şi el mîna pe pieptul kirghizului.

Porniră către aul. Dintr-o dată se iscase într-acolo o mare mişcare. Doi călăreţi fugeau în goana cailor. Alţii ieşiseră în fugă pe costişă ca să strîngă spinării şi ciulini. Alţii se încrucişau în toate sensurile printre iurte.

Cei care ieşiseră întru întîmpinare călăuziră pe străin pînă la un cort mare, la intrarea căruia era înfiptă în pămînt o suliţă. În boldul ei fîlfîia o coamă de cal. Lîngă acest semn al stăpînirii stătea un bărbat cu înfăţişarea respectabilă. Păşind înainte, apucă frîul calului lui Atkinson, apoi îi întinse mîna, ajutîndu-i să descalece şi-l pofti în iurtă. Numele acestui şef kirghiz era Baspasîhan-sultan.

— Poftesc bun sosit în cortul meu, se închină el către european.

Era un om nalt, cu obrazul rumăn, înveşmîntat cu un halat de catifea neagră, mărginit cu blăniţă de zibelină. Mijlocul îi era încins cu un şal roşu ca sîngele; avea în cap o cuşmă roşie conică, cu zagara de coadă de vulpe şi împodobită cu o pană de buhă. Acest din urmă semn era dovadă că Baspasîhan era coborîtor din vestitul Ghinghis han.

Pe pămînt, în iurtă, era aşternut un covor de Buhara. Atkinson fu poftit să se aşeze. În faţa lui luă loc sultanul.

Atkinson îl pofti alături. Înălţimea sa veni alături, cu evidentă satisfacţie.

După cîteva clipe, doi băieţi intrară în cort, aducînd ceai şi fructe. Amîndoi erau îmbrăcaţi cu halate de matasă, în dungi, purtau în cap cuşme de blană de vulpe şi erau încinşi cu şaluri verzi. Erau feciorii sultanului. Sultana nu era în aul; se afla dusă într-o vizită, la un alt şef, la depărtare de două zile.

Iurta era foarte largă. Într-o parte, perdele de matasă închideau iatacul, unde nu se vedea nici un fel de pat. Lîngă perdele sta un bercut, vultur enorm, înlănţuit pe stativa lui, în tovărăşia unui şoim. Cei care intrau în iurtă, ca să aducă ceva ori să întrebe ceva, se ţineau la o distanţă potrivită de acel vultur. În partea cealaltă a cortului, într-un fel de staul strîmt, erau închişi doi cai şi doi miei. Îndărătul locului unde sta musafirul european, se găseau clădite lăzi şi covoare de Buhara şi lîngă el burduful de kumîs, îngrijit acoperit cu un voilok.

Îndată după copii, se grămădiseră de la intrare pînă la covor vreo opt ori zece kirghizi, care observau cu o adîncă atenţie cea mai mică mişcare a lui Atkinson. De asemenea afară, lîngă perdelele de la intrare, se îmbulziră multe femei spionînd pe străin, cu ochii lor mici şi negri.

Sfatul începu între sultan, Ciuk-a-boi şi unul dintre cazaci. După privirile pe care Baspasîhan le întorcea mereu asupra englezului, scrutîndu-l, se putea înţelege lesne care le era miezul conversaţiei.

Mai întâi erau acele părţi de îmbrăcăminte aşa de deosebite, nemaiauzite şi nemaivăzute: o pălărie de pîslă cu nişte streşini aşa de largi, nişte cizme pînă peste genunchi, jacheta de vînătoare cu croiala aşa de ciudată. Al doilea şi mai ales se vedeau la centura străinului pistoalele.

Ce erau acelea ? Ce se putea face cu asemenea jucării ?

— Sultanul doreşte să pipăie pistoalele, lămuri Ciuk-a-boi. După aceea ar pofti să afle ce se poate face cu ele.

Atkinson scoase mai întâi capsele, după aceea prezintă măriei sale pistoalele.

Sultanul le pipăi atent; le cercetă oţelele; se uită în ţevi.

— Ce se poate face cu ele ?

— Europeanul se slujeşte de ele ca de o puşcă, lamuri Ciuk-a-boi.

— Aş! Nu se poate. Asemenea ţevi scurte nu pot face mare lucru. Scuipă gloanţele la cîţiva paşi.

— Poate înălţimea ta pofteşti să vezi ce face englezul cu asemenea jucării ? întrebă Ciuk.

— Poftesc. Sa se aducă un ied şi să fie aşezat la douăzeci de paşi.

Dorinţa lui Baspasîhan fu comunicată călătorului.

Atkinson refuză iedul. Ideea lui era că pistoalele trebuiau să producă un argument mult mai serios şi mai puternic în favoarea lui, în mijlocul unor hoarde fără frîu şi lege. Deci trase o foaie din carnetul său şi-i făcu un semn la mijloc, trecînd-o unui cazac din escortă. Acesta, înţelegînd ce trebuia să facă, aduse un băţ, îl despică la un capăt aşează foaia cu semnul în despicatură şi se duse să înfigă băţul la oarecare distanţă.

Sultanul ieşi din cort, urmat de toată suita lui.

Atkinson se aşează la cincisprezece paşi de ţintă, armă unul din pistoale, şi străpunse foaia de hîrtie prin semn.

Baspasîhan zîmbi cu îndoială. Oamenii lui zîmbiră de asemenea. Nu se putea să fie la mijloc decît o boscărie. Cazacul a împuns cu degetul peticul de trirtie.

— Poftesc să mai văd o dată pe oaspete nostru ţintind în altceva, zise el.

Dădu o poruncă. Unul dintre feciorii lui intră în cort şi aduse numaidecît o cupă chinezească de lemn. Sultanul singur se duse s-o aşeze în vîrful băţului, pe urmă veni satisfăcut lîngă Atkinson, poftindu-l printr-un gest să tragă iar.

Atkinson trase în clipă, străpungînd cupa. Lovitura fu cercetată cu cea mai mare atenţie şi mirare. Unii dintre kirghizi clătinau capetele semnificativ; alţii întorceau ochii spre european cu un spor de respect. Baspasîhan îşi păstră pentru el însuşi reflecţiile.

Şi Atkinson observa destul de atent tot ce se petrece în juru-i. Cîţiva flăcăi atletici şi îndrăzneţi îl spionau de la distanţă. O oaie canara, adică stearpă şi grasă, fusese tăiată şi fierbea într-un cazan la unul din corturi. Ritualul primirii de oaspeţi se executa deci după tradiţiile străvechi; călătorul însă avea cunoştinţă că se afla în mijlocul unor triburi care inspirau groaza în toate vecinătăţile. Erau oameni în afară de lege, în plină revoltă contra autorităţii chineze.

Atkinson îşi reîncărcă pistolul.

Atmosfera era însă paşnică, cel puţin în aparenţă, şi cina era aproape gata. Doi bucătari cu braţe muşchiuloase culegeau spuma de pe cazanul care clocotea. Alte preparative aveau loc; bărbaţi şi femei se adunau în vederea ospăţului.

Un asemenea eveniment e o raritate pentru un musafir străin. De aceea Atkinson îşi ascuţea mai mult atenţia decît dinţii. Un covor fu

întins la intrarea iurtei. Baspasîhan pofti pe oaspete să se aşeze jos după moda orientală. Se aşează şi el alături. În faţă rămase un spaţiu gol, după aceea bătrînii şi notabilii se rînduiră în cerc. Nefiind loc pentru toţi, bărbaţii luară loc în primul rînd, după aceea se grămădeau băieţii; după feciori, femeile şi fetele. În sfîrşit, între picioarele acestora din urmă se îmbulzeau cîni cu un interes şi o poftă tot aşa de mare ca şi a oamenilor. Cînd toată lumea fu aşezată şi toate ale ospăţului gata, doi slujitori intrară în interiorul cercului, purtînd un fel de oală cu capac şi gurgui, în care era apă caldă. Sultanul întinse mînile, Atkinson făcu la fel; slujitorii vărsară apă. Lipsea prosopul; fiecare musafir trebuia să aibă pe al său. Toţi bărbaţii fură slujiţi într-acest fel, de la cel mai de samă pînă la cel mai umilit slujitor. Numai femeile şi fetele fură lăsate să se spele singure pe mîni, cum or şti şi cum or putea.

După spălatul mînilor, bucătarii aduseră vase, din care ieşea un abur des; erau nişte treuci lungi de lemn. Una din aceste treuci fu pusă dinaintea sa şi a sultanului, plină cu bucăţi de oaie şi orez fiert.

Oaspeţii traseră cuţitele din teacă; ei nu simţeau nevoie, ca europeanul, de farfurii şi tacîmuri. Sultanul alese din grămada de cărnuri o bucată, care părea mai mare, o puse în mîna lui Atkinson, după aceea scoase şi pentru înălţimea sa una.

La acest semnal, toate mînile celor de faţă, care puteau ajunge, se cufundară în treuci. Bărbaţii din frunte, care rupeau cei dintăi cu dinţii bucăţile alese, aveau îndatorirea să lase pe alţii să isprăvească ce începuseră ei, deci treceau bucăţile lor către cei care aşteptau îndărăt. Aceştia muşcau şi ei o dată ori de două ori şi treceau şi ei bucăţile în rîndul al treilea, unde erau băieţi; de la băieţi, oasele aproape dezgolite treceau la femei şi copii; după ce erau cu asprime roase pînă la cea din urmă fibră, în sfîrşit, le primeau cînii, care se înghesuiau şi se băteau printre picioarele cinstiţilor musafiri.

Cînd ospăţul era în toi, Atkinson băgă de samă trei copii goi, care se furişaseră în dosul sultanului, pe cînd acesta privea la ce se petrece în cercul din faţa sa. Privirile lor ascuţite pîndiră cel mai potrivit moment, cînd sultanul nu-i putea observa. Atunci îşi cufundară braţele în treuci şi apucară o bucată de carne, după care, tot pe furiş, cum veniseră, se retraseră într-un cotlon ca s-o sfîşie cu dinţi lacomi. După ce isprăviră, se întoarseră iarăşi, repetîndu-şi în acelaşi chip isprava. Dincolo de cercul femeilor, un băieţel de patru ani, cu un ciolan mare în mînă, se lupta cu mare vrednicie împotriva asaltului

cînilor, ca să păstreze numai pentru sine prada. Cînii lătrau în juru-i; pe cei mai îndrăzneţi el îi pălea cu osul peste bot, apoi muşca din sfîrcuri cu grăbire.

În foarte puţină vreme, treucile rămaseră goale. După ce se isprăvi astfel carnea cu orez, între comeseni începură a circuia oale enorme pline de zamă. Kirghizii sorbeau cu mare plăcere din ele şi le treceau din mînă în mînă. În sfîrşit, slujitorii aduseră iar apă de spălat, şi, după ce fiecare îşi clăti mînile, toţi se ridicară ca să se ducă la treburile lor.

Sultanul îşi exprimă către Ciuk-a-boi dorinţa să vadă carabinele europeanului. Trei oameni, la porunca lui, le aduseră. Atkinson porunci cazacilor să le încarce, apoi pofti pe kirghizi să tragă într-o ţintă aşezată la şaizeci de paşi depărtare.

Trei dintre kirghizi traseră cîte două focuri, fără să nimerească. După ce carabinele fură din nou încărcate, se apropiară de ţintă la o distanţă mai mică. Atunci unul din ei nimeri, ceea ce produse senzaţie şi bucurie...

Ciuk-a-boi şi un cazac traseră şi ei de la şaizeci de paşi şi nimeriră centrul. La porunca lui Atkinson, unul dintre cazaci strămută ţinta la o depărtare întreită — cam la o sută cincizeci de metri. Distanţa aceasta miră nespus pe sultan şi pe kirghizii de faţă.

Cînd europeanul străpunse ţinta, nomazii se priviră cu o uimire nespusă, în acelaşi timp pentru asemenea arme şi asemenea trăgător. Tocmai asta dorea şi călătorul.

Înţelegînd că musafirul său are intenţia să plece a doua zi, Baspasîhan îşi exprimă dorinţa să-l întovărăşească pînă la aulul vecin, la o zi de umblet depărtare.

De asemenea, explică Ciuk-a-boi lui Atkinson, sultanul doreşte să arate musafirului său cum se face în acele ţinuturi vînătoarea cu vulturul negru care se chiamă berkut. Locurile erau bogate în vînat de tot felul. Pe lînga cerbi, mufloni şi căprioare, sînt şi mulţi mistreţi, şi Baspasîhan ar voi să vadă pe musafirul său trăgînd asupra unei asemenea salbătăciuni cu carabina. Deci, din drumul lor către aulul vecin, se vor opri un răstimp pentru asemenea petrecere.

Sara, înainte de culcare, sultanul îşi mai exprimă o dorinţă.

— Baspasîhan, explica Ciuk-a-boi, se roagă de stăpînul nostru ca să îngăduie a fi întovărăşit mai departe de aulul vecin de doi kirghizi, oameni de-ai săi, pînă la sultan Sabek, unde avea a se duce stăpînul european. Sultan Sabek e un prietin al lui Baspasîhan şi Baspasîhan i-

a promis să-i trimeată un harmăsar frumos, de mare preţ. Nu-i mai bun prilej decît acum pentru a face să ajungă în bună stare harmăsarul de preţ la sultan Sabek, printre primejdiile pustiei.

Ceea ce dovedeşte, adăogea zîmbind Ciuk-a-boi, că războinicii de aici au dobîndit mare încredere în armele lui Atkinson şi mai cu sama că se tem de ele.

Călătorul adormi adînc în cortul sultanului, pe piei de oaie.

În zori de ziuă, toată lumea era în picioare. Se făceau pregătirile de plecare; caii erau înhămaţi; mîncarea de dimineaţă gata.

Se aduse pentru Atkinson un cal al sultanului. Era un admirabil animal murg, care rodea cu nelinişte zăbalele englezeşti, care îi fuseseră puse cu acest prilej. Şi ceilalţi soţi ai lui Atkinson încălecau cai din grajdul sultanului kirghiz. Caii caravanei fuseseră trimeşi înainte la aulul vecin, cu oameni ai lui Baspasîhan şi cu trei din kalmucii escortei.

Cînd toţi fură călări, europeanul avu timpul şi plăcerea să examineze pe cei din juru-i. Confortul acelor kirghizi, în ceea ce priveşte mesele mai ales, era destul de mediocru; însă caii lor, deşi nu erau ţinuţi în grajduri luxoase, se dovedeau fără păreche. Atkinson fu silit de asemenea să admire felul cum sultanul şi fiii săi se ţineau în şa. Cel mai mare dintre tinerii prinţi purta şoimul — pentru vînatul-pană. Vulturul cel mare negru, pentru vînatul-păr, era purtat de un slujitor kirghiz tot călare. Berkutul se arăta liniştit în lanţugul şi cu coiful lui; alţi doi călăreţi, de o parte şi de alta, îl supraveghiau totuşi. În preajma sultanului erau alţi trei slujitori, vînători ai săi, înarmaţi cu carabine. Suita era completată de vreo douăzeci de kirghizi îmbrăcaţi cu halate de colori vii. Unii purtau baltagul de luptă. Înfăţişarea alaiului era dintre cele mai pitoreşti.

Cei trei vînători ai sultanului apucară în direcţia răsăritului, ca avangardă a vînătoarei. Urmau Atkinson şi Baspasîhan, după aceea fiii sultanului şi cei trei kirghizi cu berkutul. Veneau ceilalţi, şi escorta se încheia cu doi cazaci ai exploratorului.

După trei ceasuri de umblet, ajunseră la o baltă cu tufărişuri şi stufuri dese, unde se ştia că se găseşte vînat.

Într-adevăr, cîţiva cerbi mari ieşiră dintr-un tufiş de trestii, la o depărtare de trei sute de metri de vînători.

Într-o clipă berkutul fu eliberat de lanţug şi de căpăstrul coifului. Aruncîndu-se de pe stativa lui, îşi luă zborul, ridicîndu-se în rotocoale deasupra capetelor noastre. Părea că încă n-a luat cunoştinţă despre

cerbi şi plutea în văzduh la o mare înălţime. Deodată, cîteva clipe, păru că şi-a contenit zborul şi stătu neclintit în spaţiu; vîsli de cîteva ori din aripi, apoi căzu asupra prăzii cu o iuţeală fulgerătoare, spintecînd cu freamăt văzduhul.

Paznicii berkutului îşi puseră caii în galop, în direcţia atacului. Atkinson îşi îndemnă şi el calul cu cravaşa, punîndu-i pinteni, şi-i ajunse din urmă. Cînd se apropie la două sute de metri, putu vedea pe vultur cum loveşte pe unul din cerbi. Animalul nu mai putu face decît un salt şi căzu. Berkutul îi apucase cu o ghiară gîtul, cu cealaltă şoldul, şi-şi înfipse clonţul în coastă, scurmînd ca să-i smulgă ficatul. Kirghizul care-l stăpînea sări din şa, îi aruncă în cap căpăstrul şi-l cuprinse cu lanţugul de picioare, trăgîndu-l fără multă greutate la o parte. După aceea se sui iar călare şi-l primi pe stativă, de la însoţitorii săi. Astfel era gata pentru altă ispravă.

Cînd se face vînătoare cu berkut, kirghizii nu iau cu dînşii copoi. Atkinson mai află că vulturul acela negru e în stare să atace şi să doboare lupul. Într-acelaşi chip se vînează în locurile acelea foarte multe vulpi, de asemenea căprioare şi alte soiuri de sălbătăciuni.

La oarecare depărtare de locul unde căzuse cerbul, fu semnalat un cîrd de antilope mici, care păşteau în şes. Berkutul se înălţă iarăşi în văzduh, pluti şi căzu ca un trăsnet. Antilopa prinsă era moartă înainte de a ajunge călăreţii. Nici un vînat nu scapă cînd vulturul se repede asupra lui. Foarte rar poate scăpa vulpea, dacă e aproape de vizuină, ori dacă are vreme să se abată din fuga ei în vreo crăpătură a stâncilor, ori într-alt fel de adăpost acoperit. Berkutul liber, pe care Atkinson l-a văzut pe munţii Alatau, vînează pe socoteala lui proprie cu aceeaşi siguranţă neînduplecată. Nimic nu-i scapă. Exploratorul l-a văzut ducînd în căngi, pe deasupra piscurilor, miei de oi sălbatice. A avut prilejul să vadă căzînd de pe ţancuri mufloni adulţi, loviţi de moarte, iar berkutul îi urmărea în zbor în căderea lor pînă în fundul prăpăstiei.

Toată ziua aceea se petrecu astfel în urmărirea şi prinderea vînatului de tot soiul. Tîrziu după-amiază, Atkinson văzu fumurile aulului unde trebuia să aibă găzduire. Grăbind caii, alaiul ajunse şi fu întîmpinat cu toate rînduielile. Curînd după aceea călătorul se găsi aşezat pe covor în iurta sultanului, şi slujitorii aduseră kumîs în oale mari, făcîndu-le să circule între oaspeţi din mînă în mînă.

Atkinson mărturisi ca preferă să bea ceai. Cînd un om din escorta lui îi aduse asemenea băutură, într-o ceaşca europeană, şi cînd

călătorul începu să soarbă servindu-se de o linguriţă, toţi cei de faţă se priviră cu mirare. Mirarea lor era întovărăşită de dispreţ pentru asemenea obiceiuri nemaipomenite şi cu adevărat barbare. Se aduseră şi treucile cu mîncări de oaie. Într-o clipă nu mai rămase în ele nimic. Nu numai vînătorii asiatici dovedeau asemenea apetit după o zi de trudă. După mîncare, sosi şi noaptea, şi în curînd toată lumea hodinea subt corturi, sforăind.

Călătorul se trezi în faptul zilei şi ieşi la lumină, ca să cunoască aşezarea locurilor. Din vîlceaua unde era aşezat aulul, văzu piscurile munţilor Sian-Şan. În depărtarea adîncimilor cerului, în lumina aceea de zori, îi apărură întăi fantomatice, apoi fulgerate de cele dintăi raze de soare, ţancurile ninse se colorară într-un roşu-rubiniu. Încet-încet colorile se schimbară, deschizîndu-se pînă la argintiu orbitor.

În lumina puternică a dimineţii, împrejurimea era plină de activitate. Într-o parte, vreo sută şi ceva de oameni mulgeau iepele şi duceau la iurte laptele, în doniţi de piele, ca să-l toarne în burdufurile de kumîs. Mînjii erau priponiţi de două rînduri de ţăruşi bătuţi în pămînt. În altă parte, femeile se îndeletniceau cu mulsul vacilor, caprelor şi oilor. Îndărătul acestui grup, cămilele îşi primeau la supt puii. În jurul aulului stepa fremăta de viaţă şi activitate.

Sultanul da lămurire lui Atkinson că se aflau acolo, de faţă, peste două mii de cai, o mie de vaci şi boi, o sută optzeci de cămile şi mai mult de şase mii de oi şi capre. Ţipetele stridente ale cămilelor, mugetul vacilor, nechezatul cailor, behăitul oilor şi caprelor alcătuiau un cor pastoral pe care niciodată călătorul nu-l auzise în Europa, înainte de plecare. Ciuk-a-boi trebui să tălmăcească lui Atkinson două dorinţe ale sultanului. Exploratorul era rugat să binevoiască a mai fi o dată oaspetele acelui aul. La întoarcerea de la Kesilhab, putea să-l găsească în anume regiune, către care se mişcă necontenit. Atkinson era rugat de asemenea să primească în dar un cal frumos şi puternic, care-i era pregătit. Acel animal a fost foarte de folos călătorului în drumurile grele pe care le avea de străbătut.

La două zile după plecarea din acest aul, expediţia intră iarăşi în locuri pustii. În toate direcţiile se întindeau numai nisipişuri sterpe. Totuşi exista şi acolo viaţă. În uscăciunea solului apărură într-un răstimp mulţimi nenumărate de painjeni mari de pămînt, fojgăind între ţesăturile lor. Caii îi călcau şi îi sfărîmau în copite.

Curios, ca totdeauna, să cerceteze lucrurile noi, Atkinson descălecă şi se duse să cerceteze o locuinţă de tarantulă. Era o

boltitură în pămînt care putea face cinste arhitectului ei constructor.

Exploratorul trase cuţitu-i lung şi dădu o lovitură la intrare. Îndată proprietarul ieşi, zbîrlit şi vîscos, pipăind cu labele-i lungi împrejurimea ca să vadă cine-l tulbură. Fără sa-şi dea bine sama de ce este, se retrase precipitat.

Kirghizii însoţitori dădură înştiinţare străinului că trebuie sa se ferească de muşcătură, dihania fiind veninoasă. Vorbind, oamenii manifestau frică şi greaţă.

Atkinson înfipse cuţitul în nisip, ca s-o dezgroape. Tarantula ieşi îndată din nou, manifestînd mînie şi repezindu-se asupra cuţitului. Era neagră, cu dungi brune. Atkinson simţi şi el greaţa asiaticilor.

— Oamenii se tem de muşcătura unor asemenea painjeni, explicau kirghizii; oile şi vitele îi mînîncă însă cu plăcere şi fără nici o primejdie.

Ca să cîştige vremea pierdută, călăuzul kirghiz dădu pinteni calului său, grăbind către un grup de mici înălţimi care se profilau la orizont. Acolo socotea el că e cel mai bun popas de noapte.

Soarele ardea cu putere drept în creştetul bolţii, însă o adiere puternică dinspre asfinţit răcorea umbletul călătorilor. Umblară aşa spre zare, printre privelişti monotone, dar înspre amurg intrară într-un labirint de mase granitice roşii, care n-aveau înălţime mai mare decît două pînă la trei sute de metri. Erau stînci rupte, împrăştiate pitoresc în mijlocul pustiei fără hotar, avînd înfăţişarea unor ruini de cetate şi palate. Asiaticii priveau cu sfială îmbulzelile de blocuri enorme, zidăriile frînte, turnurile dărîmate, coloanele căzute.

— Să trecem repede mai departe, dădu sfat kirghizul din fruntea caravanei. Europeanul însă poftea să cerceteze locul.

Asiaticii se opriră, ascultînd de poruncă, dar cu mirare şi înfricoşaţi. Sara se apropia cu umbrele ei de spaimă şi, după a lor părere, locurile acelea nu erau curate. Erau o domnie a poveştilor de demult şi a fantomelor deşertului. Aşteptară cu nelinişte ca exploratorul să-şi scrie pe hîrtie liniile lui. Trăgeau cu coada ochiului la ce face el şi erau bine încredinţaţi că, în faţa acestei cutezări fără nume, vor izvorî neguri bolnave ori vor izbucni tunete în care se va vădi numaidecit înfăţişarea satanei.

Ieşind totuşi cu bine din acel haos de sfărîmături uriaşe, dădură laudă puterilor pămîntului şi văzduhului. Caii ciuleau urechile, simţind apropierea apei. În curînd siluete nedesluşite apărură pe linia dreaptă a orizontului. După un timp lung de galop, Atkinson desluşi o

turmă de cămile la păşune. Grupul călătorilor se abătu într-acolo. Îndată se ridicară oameni, care alergau învălmăşindu-se şi răcnind, cercînd să adune animalele şi să le abată îndărăt.

— Ei cred că sîntem hoţi, dădu lămurire Ciuk-a-boi lui Atkinson. Călăuzul kirghiz porunci oprirea şi trimese numaidecit solie înainte pe unul din soţii săi. Cei care se învălmăşeau cunoşteau pe cel care venea asupra lor, totuşi urmau să adune cămilele şi să le împingă în direcţia aulului. Kirghizul îi ajunse. Unul dintre păzitorii cămilelor îi ieşi întru întîmpinare. După un schimb de cîteva cuvinte, păzitorul îşi puse calul în goană către aul. Celălalt aşteptă escorta şi în curînd cu toţii depăşiră pe păzitorii opriţi din fuga lor; cămilele începură iarăşi a paşte tihnite.

Urmînd direcţia pe care o indicau paznicii, Atkinson şi însoţitorii săi ieşiră în vederea aulului. Sosirea străinului fusese strigată din om în om; călăreţi ieşeau întru întîmpinarea oaspetului şi prietinului lui sultan Baspasîhan.

Cînd călăreţii aulului se opriră şi văzură cu ochii lor pe Atkinson, cu toţii se bucurară şi unul din ei arătă că veneau din partea stăpînului lor Ui-ias, ca să poftească bună-venire străinului. Ceilalţi încuviinţară cu strigăte de bucurie. Toţi pofteau bună-venire străinului. Înconjurîndu-l, îi făcură alai şi-l duseră la iurta cea mare, în faţa căreia sta înfiptă o suliţă împodobită cu o coamă de cal roib. Un bătrîn cu privire binevoitoare păşi întru întîmpinarea oaspetelui. Era îmbrăcat cu un halat de matasă în două colori : galben şi roşu-cîrmîz. Mijlocul îi era încins cu un şal verde. Cuşma, în formă de ceaunaş, de asemenea era roşie cîrmîz, înflorită la margine cu argint. Încălţările îi erau roşii, cu călcăie foarte nalte.

Ui-ias, după cum îi poruncea rînduiala din veac a ospeţiei, apucă frîul calului şi întinse străinului mîna ajutîndu-l să descalece.

Cînd Atkinson fu în faţa lui, Ui-ias întinse mîna şi-şi puse palma pe pieptul oaspetelui. Apoi făcu acelaşi gest cu mîna stîngă. După care pofti pe străin în iurtă. Îndată după intrare erau întinse covoare; mai la o parte, un voilok mai puţin bogat.

Ui-ias aşeză pe Atkinson pe covor şi el însuşi luă loc pe voilok. Însă exploratorul avu grijă să poftească alăturea de sine pe stăpînul locului. Politeţa aceasta făcu o deosebită plăcere şefului kirghiz.

Slujitorii aduseră îndată un ceainic de aramă şi o mesuţă joasă cu ceşti chinezeşti şi farfurioare. Împinseră masa lîngă covor; adăugiră lîngă ceşti şi o chisea cu zahar de ghiaţă şi cîteva farfurii încărcate de

fructe. După ce se retraseră slujitorii, intră în cort un copilandru de şaptesprezece ani; veni şi îngenunche lîngă mesuţă, turnă ceai şi înfăţişă oaspetelui străin ceaşca plină într-o mînă şi o farfurie cu fructe în alta. Tot în asemenea chip sluji şi pe bătrînul Ui-ias. Pe măsură ce se deşertau ceştile, el se grăbea să le umple şi să le prezinte.

În acest timp, sosiseră, aşezîndu-se în jur, feluriţi musafiri din aul. Mulţi erau îmbrăcaţi cu halate de matasă şi purtau în cap cuşme din blană de vulpe. Copilandrul le servea şi lor ceai. Pe lîngă musafirii dinăuntru, se grămădiseră o mulţime şi la perdeaua cortului, privind cu luare-aminte pe străin, ridicîndu-se în vîrfurile degetelor, înălţîndu-şi capetele, răsucindu-şi gîturile, ca să nu piardă nimic din acea importantă privelişte.

Costumul însoţitorilor kirghizi pe care îi dăduse Baspasîhan lui Atkinson era destul de asemănător cu al kirghizilor lui Ui-ias. De asemenea ceilalţi asiatici aveau o îmbrăcăminte pe care membrii acelui aul o mai văzuseră. Dar străinul purta pe el nişte lucruri nemaipomenite. Mai întăi un pieptar de vînatoare vrîstat cu verde; subt pieptar, o vestă la fel, după aceea nişte pantaloni foarte largi la coapse şi strînşi îndată mai jos în nişte cizme fără sfîrşit. Pe lîngă toate acestea se vedea subt vestă şi o cămaşă de pînză roşcată, cu guler larg deschis. Pălăria cu boruri foarte largi lua toate formele. De patru ani Atkinson nu-şi dăduse părul pe mîna vreunui artist, aşa că pletele îi fîlfîiau în voie pe umeri. Asta mai cu samă era uimitor. Toţi bărbaţii acelor pustiuri îşi rad capetele cu cea mai mare grijă.

Cînd se deschise sfatul în privinţa călătoriei, bătrînul Ui-ias se arătă dornic să slujească şi el cît va putea mai bine pe călător. Îi mulţămi că i-a adus din partea lui sultan Baspasîhan un harmăsar frumos. Se arătă gata să dea cai hodiniţi şi însoţitori mai departe pînă la prietinul său sultan Sabek. La întoarcere, călătorul îl va găsi cu aulul său în anume regiune, către care se deplasează, şi atunci îşi va lua caii săi, care pînă atunci prind putere iarăşi, la iarbă bună.

Pînă la sultan Sabek mai este cale lungă. Pînă la sultan Sabek mai este şi o oarecare piedică, pe care Ui-ias ura călătorului s-o treacă bine. Pînă la sultan Sabek, la două zile de umblet, cinstitul oaspete ar trebui să se oprească undeva pentru hrana şi hodină. Oprirea aceasta n-o poate face decît la aulul lui Kubaldos, primejdios om, hoţ de profesie, foarte cunoscut la hotarul chinezesc.

Cînd domnul Atkinson porni cu escorta lui Ui-ias, avu grijă să se

informeze prin cazaci dacă tovarăşii săi cei noi se tem de Kubaldos.

— Iok! strigară kirghizii cu hotărîre, punînd mîna pe baltagurile de la oblîncuri.

— All right! răspunse Atkinson; atuncea vom face popas la mister Kubaldos, ca să-l cunoaştem mai de-aproape.

(Continuare în numărul 18)